

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет правничих наук
Києво-Могилянська школа врядування імені Андрія Мелешевича

Кваліфікаційна робота
освітній ступінь – магістр

на тему:

**«ОРГАНИ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ
ЯК СУБ'ЄКТ КОМУНІКАЦІЙ
В СИСТЕМІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ»**

Виконала: студентка 2-го року навчання
спеціальності 281 «Публічне управління
та адміністрування»
Рижкова Олеся Петрівна

Керівники:
Ільченко-Сюйва Л. В.
доцент Києво-Могилянської школи
врядування імені Андрія Мелешевича,
кандидат наук з державного управління

Андрійчук Т.С.
кандидат політичних наук, старший
викладач, заступник завідуючого відділом
Департаменту інформації та взаємодії з
громадськістю Секретаріату Кабінету
Міністрів України

Рецензент _____

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою _____

Секретар ЕК: _____ «___»
_____ 2023 р.

Київ – 2023

Декларація академічної доброчесності

Я, Рижкова Олеся Петрівна, студентка магістерської програми за спеціальністю “Публічне управління та адміністрування”, спеціалізація “Комунікації в демократичному врядуванні”, Києво-Могилянська школа врядування імені Андрія Мелешевича, адреса електронної пошти o.gyzhkova@ukma.edu.ua, підтверджую таке:

- написана мною кваліфікаційна робота на тему “Органи самоорганізації населення як суб’єкт комунікацій в системі місцевого самоврядування” відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, передбачених п. 3.1. Положення про академічну доброчесність здобувачів освіти у НаУКМА, зі змістом якого я ознайомена;

- надана мною електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії.

25.05.2023

Олеся Рижкова

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ	
ОРГАНІВ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ	7
1.1. Концептуалізація діяльності органів самоорганізації населення	7
1.2. Роль органів самоорганізації населення у врядуванні на місцевому рівні.....	11
Висновки до 1 Розділу	16
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ САМООРГАНІЗАЦІЇ	
НАСЕЛЕННЯ ЯК СУБ'ЄКТУ КОМУНІКАЦІЇ.....	18
2.1. Дослідження особливості комунікації органів самоорганізації населення з громадою в належному (доброму) врядуванні	18
2.2. Аналіз специфіки комунікації органів самоорганізації населення з органами місцевого самоврядування (на прикладі міста Києва)	24
2.3. Систематизація міжнародного досвіду провадження комунікації органів самоорганізації населення	31
Висновки до Розділу 2	38
РОЗДІЛ 3. ПОСИЛЕННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ СКЛАДОВОЇ	
ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ.....	40
3.1 Вдосконалення діяльності органів самоорганізації населення як дієвого механізму комунікацій органів місцевого самоврядування та громадськості в процесі формування суспільної політики.....	40
3.2. Реформування підходів до формування і реалізації комунікативної діяльності органів самоорганізації населення в Україні.....	48
Висновки до Розділу 3	54
ВИСНОВКИ.....	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:.....	60

ВСТУП

Відповідно до міжнародних стандартів належне (добре) врядування на місцевому рівні передбачає, зокрема, прозорість, підзвітність, громадську участь, чуйність до потреб громадян. Кожна країна обирає та впроваджує низку механізмів та інструментів для реалізації цих принципів, враховуючи і міжнародний досвід, і особливості власного суспільного розвитку.

В Україні під час війни з російським агресором має місце посилення суспільного запиту жителів впливати на прийняття рішень у громаді, коли особливо гостро сприймаються непрозорість чи незрозумілість дій місцевої влади, підозри у корупції чи неефективності врядування. Щоб задовольнити цей запит жителі можуть використовувати низку передбачених законодавством механізмів громадської участі (партисипації), одним із яких є створення таких представницьких органів як органи самоорганізації населення.

Актуальність теми дослідження пояснюється особливою, громадсько-публічною природою органів самоорганізації населення – вони можуть бути одночасно і формою громадської участі, і органом, що виконує делеговані владні повноваження. Саме тому правильно побудована комунікація цих органів як з органами місцевого самоврядування, так і з громадою має значний потенціал для забезпечення відкритого врядування на місцевому рівні, залучення жителів до прийняття та реалізації важливих місцевих рішень.

Об’єкт дослідження: функціонування органів самоорганізації населення в системі місцевого самоврядування.

Предмет дослідження: комунікативна діяльність органів самоорганізації населення в Україні.

Мета дослідження: розкрити особливості комунікації органів самоорганізації населення та сформулювати рекомендації щодо посилення комунікативної складової у їх діяльності для забезпечення належного врядування на місцевому рівні.

Завдання дослідження. Відповідно до сформульованої мети нами визначено наступні завдання:

- дослідити особливості концептуалізації діяльності органів самоорганізації населення;
- окреслити роль органів самоорганізації у врядуванні на місцевому рівні;
- дослідити особливості комунікації органів самоорганізації населення з громадою в належному врядуванні;
- проаналізувати специфіку комунікацій органів самоорганізації населення з органами місцевого самоврядування в Україні;
- систематизувати міжнародний досвід комунікативної діяльності органів самоорганізації населення;
- запропонувати шляхи вдосконалення діяльності органів самоорганізації населення як дієвого механізму комунікацій органів влади та громадськості в процесі формування суспільної політики;
- сформувати рекомендації щодо реформування підходів до формування і реалізації комунікативної діяльності органів самоорганізації населення в Україні.

Теоретична база дослідження: нормативну базу роботи становлять Конституція і закони України, міжнародні нормативно-правові акти, зокрема Європейська Хартія місцевого самоврядування, постанови Кабінету Міністрів України та організаційно-розпорядчі документи відповідного напрямку дослідження. Проаналізовано наукові публікації вітчизняних авторів з питань формування засад та практичної взаємодії органів самоорганізації населення з інститутами громадянського суспільства та органами місцевої влади, зокрема Н. Мішиної, А. Кожині, О. Мошака, С. Штурхецького, О. Остапенко, В. Дрешпак, М. Єременко, А. Чиркіна, Н. Пеліванової, І. Куропась та ін.

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні й аналітичні матеріали, що були створені органами державної влади, аналітичними центрами.

Методи дослідження: порівняльний аналіз і синтез, теоретичний аналіз законодавчої та нормативно-правової бази з теми дослідження (дослідження нормативно-правових документів державного та місцевого значення), структурно-функціональний аналіз, системний підхід, загально-логічні методи – узагальнення, класифікація, індукція, а також статистичний аналіз.

Структура роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів і загального висновку та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи – 64 сторінки. Список використаних джерел налічує 55 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ

1.1. Концептуалізація діяльності органів самоорганізації населення

Конституція України закріплює безумовне право територіальних громад на здійснення місцевого самоврядування та самостійне вирішення питань місцевого значення [12].

Місцеве врядування територіальних громад спрямовується на спрощення механізмів та процедур реалізації прав жителі громад, напрацювання дієвих програм для їх розвитку.

На сьогодні Україна має статус кандидата на вступ до Європейського Союзу, що неодмінно обумовлює посилення та прискіпливість до формування принципів демократії, в тому числі і зміцнення місцевого врядування, задекларованих у Преамбулі Європейської Хартії місцевого самоврядування [5].

Головним наративом під час Третього саміту глав держав та урядів країн-членів Ради Європи 17 травня 2005 року звучало те, що «ефективна демократія та добре врядування на всіх рівнях є необхідними передумовами для попередження конфліктів, сприяння стабільності, прискорення економічного та соціального прогресу і, відповідно, для створення стабільних громад, де люди бажають жити і працювати сьогодні та у майбутньому» [1].

Парадигма доброго врядування передбачає співпрацю всіх учасників творення сьогодення нашої держави: влади, бізнесу і представників громадянського суспільства.

Усвідомлюючи важливість напрацювання дієвих кроків впровадження доброго демократичного врядування на місцевому рівні Комітетом Міністрів Ради Європи було напрацьовано наступні 12 принципів Стратегії інновацій та доброго врядування на місцевому рівні: «чесне проведення виборів, представництво та участь; зворотний зв'язок, чутливість; ефективність та результативність; відкритість і прозорість; верховенство права; етична поведінка; компетентність і спроможність; інноваційність та відкритість до змін;

сталий розвиток та стратегічна орієнтація; раціональне управління фінансами; права людини, культурне різноманіття та соціальна згуртованість; підзвітність» [4].

При цьому варто акцентувати увагу на принципі зворотного зв'язку та чутливості, адже саме цей принцип покликаний поглибити ефективну та результативну комунікацію органів місцевого самоврядування задля успішної реалізації потреб та очікувань громадян. Прикладом такої реалізації є забезпечення права на індивідуальні та колективні звернення громадян, електронні петиції, обов'язкові публічні консультації у процесі підготовки проєктів місцевих бюджетів та прийнятті інших важливих рішень, інструменти громадської експертизи та ін.

Також, одним з найважливіших принципів у впровадженні доброго демократичного врядування на місцевому рівні є принцип відкритості і прозорості, який забезпечує реалізацію права кожного на отримання доступу до публічної інформації, доступ громадськості до правової допомоги, зокрема безоплатної, та покликаний сприяти прозорому та зрозумілому процесу реалізації місцевої публічної діяльності. Тобто вся інформація про рішення, реалізацію та результати доброго демократичного врядування є доступною та зрозумілою представникам громадськості, дозволяє вчасно, ефективно ознайомлюватися та долучатися до її реалізації.

Провідну роль у впровадженні доброго демократичного врядування на місцевому рівні відіграють органи місцевого самоврядування, адже в процесі своєї діяльності вони надають послуги громадянам, приймають важливі для жителів рішення, взаємодіють з місцевими інститутами громадянського суспільства і бізнесом. Тому саме комунікація органів місцевого самоврядування з громадою є базисом для формування демократичних процесів.

Одним із механізмів, що може значно посилити відкритість врядування на місцевому рівні, є органи самоорганізації населення. Особливістю цих органів є їхня природа – вони можуть бути одночасно і формою громадської участі, і органом, що виконує делеговані владні повноваження. Тому досі у колі

науковців і експертів тривають доктринальні дискусії щодо ролі і функцій органів самоорганізації населення.

Так, Н. В. Мішина при дослідженні органів самоорганізації населення (будинкових, вуличних тощо комітетів) звертає нашу увагу на природу їх існування: як варіант добровільної ініціативи жителів, так і альтернативна форма системи місцевого самоврядування, хоча ця форма не є органом місцевого самоврядування. Виходячи з цього, виникає ряд припущень щодо природи органів місцевого самоврядування [15].

Авторка виокремлює три підходи дослідників, відповідно до яких природа органів самоорганізації населення є або публічною, або громадською, або змішаною (дуальною). У своїй статті вона аргументує, що у сукупності всіх органів самоорганізації населення України ідентифікація їх природи потребує більш ретельного аналізу та доопрацювання норм законодавства відповідно до сучасних реалій. Так, досліджуючи два сусідні органи самоорганізації населення, ми можемо виявляти суттєву різницю: природа одного з них може бути публічною, а іншого – громадською [15].

Відповідно до дослідження Н. В. Мішиної, можна стверджувати, що більшу кількість в нашому суспільстві становлять саме органи самоорганізації населення, які мають в своїй основі публічну природу. Це дійсно вагомий аргумент за умови специфіки створення, політичної та фінансової підтримки органів самоорганізації населення органами місцевого самоврядування. Однак, при такому підході, звісно, існують ризики для подальшого втручання в діяльність таких утворень, що може призвести до зниження довіри громадянського суспільства до інституту органів самоорганізації населення.

Зовсім інша ситуація складається, коли орган самоорганізації населення апріорі створюється свідомими та соціально активними, ініціативними жителями громад, які прагнуть ефективно, оперативно та результативно вирішувати гострі та нагальні місцеві проблеми, бо вони є основними заінтересованими сторонами (стейкхолдерами). Проте саме органи самоорганізації населення з громадською

природою частіше стикаються з фінансовими проблемами, виборюючи бюджетні кошти на реалізацію власних проєктів.

Але значним недоліком є невелика кількість органів самоорганізації населення з громадською природою, в порівнянні з кількістю органів самоорганізації населення з публічної природою, саме з причини утворення таких органів виключно за ініціативи активно налаштованих жителів. Лише незначна кількість жителів громад на сьогодні готова самостійно скористатися можливістю створення органів самоорганізації населення як дієвим механізмом вирішення нагальних проблем за місцем проживання.

А. В. Кожина, яка також досліджувала змішану природу органів самоорганізації населення, відмічала, що деякі з них мають повноваження, як передані органами публічної влади, так і власне самоврядні. Це в свою чергу може впливати на їх становлення, створює певні проблеми та суперечності в імплементації [9].

Важливо усвідомити, що ефективність діяльності цих органів самоорганізації населення напряму залежить від розширення їх функцій, незалежності, фінансово-економічної складової та можливостей самостійного впливу на творення місцевого врядування.

Аналізуючи визначення та регулювання діяльності органів самоорганізації населення в Україні, насамперед, варто ще раз підкреслити, що цей механізм відкритого врядування на місцевому рівні (на відміну від низки інших, наприклад, місцевих зборів, ініціатив, громадських слухань тощо) закріплений у Конституції України, що означає визнання його важливості на державному рівні.

І саме в пункті шостому статті 140 Конституції України визначаються можливості органів самоорганізації населення виступати не лише як ініціативи об'єднання жителів для вирішення спільних проблем, але й як потужна система допомоги публічній владі в здійсненні місцевого врядування [12].

Базові засади поняття та особливості діяльності органів самоорганізації населення регламентуються Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні», у статті 1 якого визначено, що «органи самоорганізації населення –

представницькі органи, що створюються частиною жителів, які тимчасово або постійно проживають на відповідній території в межах села, селища, міста» [6]. Також варто звернути увагу, що органи самоорганізації населення представлені в вище зазначеному Законі як складник системи місцевого самоврядування в Україні, яка також включає територіальні громади; сільські, селищні, міські ради; сільські, селищні, міські голови; виконавчі органи сільської, селищної, міської ради; районні та обласні ради, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст [6].

Разом з тим, для детального врегулювання особливостей функціонування органів самоорганізації населення прийнято спеціальний Закон України – «Про органи самоорганізації населення». Відповідно до статті 2 цього Закону «органи самоорганізації населення є представницькими органами, що створюються жителями, які на законних підставах проживають на території села, селища, міста або їх частин, для вирішення завдань, передбачених ... Законом» [7].

Досить широке концептуальне підґрунтя та законодавче забезпечення діяльності органів самоорганізації населення свідчить, що ці органи слід розглядати комплексно – враховуючи і роль активної самоорганізації жителів (а, отже, громадянського суспільства) у вирішенні місцевих питань, і набуття такими органами формальних ознак та функцій, які їм надає держава у відповідних законах, визнаючи ці інституції складником системи місцевого самоврядування.

1.2. Роль органів самоорганізації населення у врядуванні на місцевому рівні

Роль органів самоорганізації населення у врядуванні слід розглядати, насамперед, в контексті принципу субсидіарності. Так, О. В. Мошак, досліджуючи процес децентралізації державної влади в Україні та передачі значних повноважень органам місцевого самоврядування, в тому числі представницьким органам, відмічав, що «проблема залучення громадян до

вирішення питань місцевого значення на основі принципу субсидіарності набуває особливо важливого значення» [16].

Варто роз'яснити, що основою для ідеї субсидіарності в регулюванні суспільних відносин є визнання відносної самостійності та самодостатності індивіда, вона визначає беззаперечне правило взаємодії особи та соціальних спільнот різного рівня між собою, відповідно до якого вищі спільноти зобов'язані допомагати спільнотами нижчого рівня та не привласнювати собі їхні права [16]. У контексті концептуальної природи органів самоорганізації населення важливим буде звернути увагу, що «субсидіарна демократія» в Україні можлива саме як поєднання деконцентрації і децентралізації влади з громадською самоорганізацією [44, с. 115].

У статті 3 Закону України «Про органи самоорганізації населення» чітко визначені повноваження органу самоорганізації населення: як власні повноваження, надані відповідно до Конституції та законів України сільською, селищною, міською або районною у місті (у разі її створення) радою, так і делеговані повноваження сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради, якими вона додатково наділяє орган самоорганізації населення. Саме поняття «органи самоорганізації населення» представлено однією з форм участі членів територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах у вирішенні окремих питань місцевого значення [7].

Відповідно до вищезгаданого Закону основними завданнями будинкових, вуличних, квартальних комітетів, комітетів мікрорайонів, комітетів районів у містах, сільських, селищних комітетів є:

1. Створення умов для участі жителів у вирішенні питань місцевого значення в межах Конституції і законів України;
2. Задоволенні соціальних, культурних, побутових та інших потреб жителів шляхом сприяння у наданні їм відповідних послуг;
3. Участь у реалізації соціально-економічного, культурного розвитку відповідної території, інших місцевих програм [7].

Варто розширити поняття основних завдань органів самоорганізації населення, розкривши їх через призму взаємодії двох заінтересованих сторін комунікативного процесу: представників громадянського суспільства та місцевої влади.

Адже громадськість має чітко усвідомити наявні переваги та можливості таких представницьких органів «достукатися» до представників місцевої влади зі своїми проблемами та потребами, знайти альтернативи їх вирішення разом.

За наявності такої ініціативи органи самоорганізації населення мають право вносити пропозиції до місцевих програм соціально-економічного, культурного розвитку міста; брати участь у розподіленні бюджетних коштів при виконанні заходів, що забезпечують належне утримання будинку. Важливим для громади повноваженням є реалізація органами самоорганізації населення загальнодержавної програми теплозбереження та модернізації будинків за рахунок місцевих бюджетів.

Як правило, органи самоорганізації населення діють в межах території громади та мають чіткі конкретні проблеми побутового, соціально-культурного характеру. Як наслідок, враховуючи таку добру обізнаність запитів, потреб та викликів, жителі отримують оперативне вирішення проблем, що їх турбують.

Принципи організації та діяльності органу самоорганізації населення є характерними для всіх учасників системи місцевого самоврядування, що були визначені в Стратегії інновацій та доброго врядування на місцевому рівні, яка згадувалась у першому Розділі даної роботи [4].

Проте хотілося б відзначити, що з метою формування повноцінного та незалежного підґрунтя для діяльності органів самоорганізації населення надзвичайно важливим є принцип фінансової та організаційної самостійності.

Це важливе питання, адже відповідно до пункту 1 та пункту 2 статті 16 спеціального Закону України – «Про органи самоорганізації населення» фінансовою основою діяльності органу самоорганізації населення є кошти відповідного місцевого бюджету, які надаються йому сільською, селищною, міською, районною у місті (у разі її створення) радою для здійснення наданих

органу самоорганізації населення повноважень; а також добровільні внески фізичних і юридичних осіб; інші надходження, не заборонені законодавством [7].

При цьому будинкові, вуличні, квартальні комітети, комітети мікрорайонів, комітети районів у містах, сільські, селищні комітети мають право на власний розсуд використовувати фінансові ресурси, отримані з місцевого бюджету, на цілі та в межах, визначених відповідною місцевою радою. Разом з тим, на балансі органу самоорганізації населення може перебувати майно, передане місцевою радою в оперативне управління для виконання своїх повноважень.

Разом з тим, оцінюючи роль органів самоорганізації населення, в контексті відповідного законодавства варто звернути увагу на необхідності актуалізації його норм та положень, які були прийняті ще в 2001 році.

До основних викликів сьогодення, що вимагають внесення змін на законодавчому рівні, можемо віднести: неузгодженість визначення органів самоорганізації населення, надмірно ускладнену процедуру легалізації їх діяльності, відсутність чітко визначеного неприбуткового статусу, а також повноважень місцевих рад щодо таких представницьких органів.

На сьогодні законодавче поле потребує актуальних оновлень, бо як зазначає голова Всеукраїнської громадської організації «Асоціація сприяння самоорганізації населення» О. Колесников: «Орган самоорганізації населення є певне одним із найбільш стабільних інститутів в Україні, оскільки з ним усе стабільно складно. Через проблемне законодавство потенціал органу самоорганізації населення як інституту залишається нереалізованим, і це потребує якнайшвидшого виправлення.» [47].

Підсумовуючи, підкреслимо, що органи місцевого самоврядування мають значний потенціал провадити політику без надмірної патерналістської опіки суспільства, будуючи систему врядування для вирішення проблем місцевого значення, в більшій мірі залучаючи жителів громад в процес самоврядування. Одним із важливих шляхів забезпечення такого підходу є саме сприяння

створенню відносно незалежних органів самоорганізації населення та надання їм повноважень як для самостійного вирішення низки важливих питань місцевого розвитку, так і впливу на рішення органів місцевого самоврядування. Відтак, за належних умов роль органів самоорганізації населення в системі місцевого самоврядування буде передбачати результативне «посередництво» між суб'єктами прийняття владних рішень на місцевому рівні та активною громадою.

Висновки до 1 Розділу

На основі проведеного дослідження особливостей концептуалізації діяльності органів самоорганізації населення було виявлено, що такі органи можуть мати як публічну, так і громадську природу. Проте більш перспективними представляються органи самоорганізації населення саме з громадською (незалежною від місцевої влади) природою. Тому підвищення суспільної активності та самосвідомості кожного жителя громади наразі є пріоритетними напрямками для розвитку місцевого врядування в Україні.

Значимість органів самоорганізації населення в системі творення місцевого самоврядування України визнається на рівні Конституції України, а також розкривається у законах, серед яких – спеціальний Закон «Про органи самоорганізації населення».

Роль органів самоорганізації у врядуванні на місцевому рівні визначається в задоволенні суспільного інтересу та потреб жителів громади у вирішенні спільних проблем за місцем проживання, належному утриманні будинків, прибудинкових територій. Суспільно важливою є і роль таких органів у реалізації програм теплозбереження та модернізації будинків. Водночас органи самоорганізації населення можуть впливати і на прийняття стратегічних для громади документів, наприклад, місцевих програм соціально-економічного, культурного розвитку міста.

Згуртована діяльність та лобювання, в гарному сенсі цього слова, певних рішень в інтересах жителів громад органами самоорганізації населення може бути за сприятливих умов найефективнішим та перспективним напрямком в творенні місцевого врядування.

На наш погляд, роль органів самоорганізації населення у місцевому врядуванні в Україні досі дещо недооцінена. Проте, саме зараз, в процесі подальшої децентралізації, необхідно приділяти увагу цьому механізму громадської участі в контексті розбудови демократичних принципів та залучення жителів до прийняття та реалізації рішень з питань соціально-

економічного, культурного розвитку територій. Частково це можна вирішити через внесення змін до Закону України «Про органи самоорганізації населення», положення якого, на думку експертів, на сьогодні потребують значного оновлення. Однак, крім законодавства важливою є й налагодження належної практичної діяльності таких органів, у тому числі посилення їх комунікації з жителями відповідних громад.

Зважаючи на це, важливим є більш детальний аналіз комунікативних ролей та функцій, які можуть відігравати органи самоорганізації населення на місцевому рівні.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ ЯК СУБ'ЄКТУ КОМУНІКАЦІЇ

2.1. Дослідження особливості комунікації органів самоорганізації населення з громадою в належному (доброму) врядуванні

Як уже відзначалося, принципи належного (доброгo) врядування мають важливе значення для організації здійснення місцевого самоврядування. Найголовнішими такими принципами в контексті комунікацій з громадою є, насамперед: участь, зворотний зв'язок, чутливість, відкритість і прозорість, підзвітність у діяльності суб'єктів місцевого самоврядування.

Для України, яка перебуває на євроінтеграційному шляху, на сьогодні необхідно орієнтуватися на загальноєвропейські документи з питань відкритості врядування на місцевому рівні. Крім згаданої у попередньому розділі Європейської Хартії місцевого самоврядування, слід враховувати положення Додаткового протоколу до неї, що врегульовує значне коло принципів і стандартів комунікації у системі місцевого самоврядування.

Зокрема, органам місцевого самоврядування даним документом передбачено забезпечення процедур та механізмів права участі громадян у справах місцевого врядування, зокрема шляхом проведення консультацій. При цьому в процесі планування таких заходів, варто застосовувати інформаційно-комунікаційні технології для розвитку та здійснення права участі [2].

Інші міжнародні інституції також відзначають потенціал органів самоорганізації населення у творенні належного врядування на місцевому рівні. Зокрема, у Додатку II до Рекомендацій Комітету міністрів Ради Європи про участь громадян у місцевому публічному житті серед переліку кроків й заходів, спрямованих на заохочення громадян до участі в місцевому публічному житті, знаходимо рекомендацію «розвивати, як у найбільш населених містах, так і сільських регіонах, так звану форму об'єднання сусідів, щоб дати громадянам можливість більше впливати на їхнє місцеве середовище й діяльність місцевих рад у різних сферах життя» [44].

Органи самоорганізації населення є важливим учасником творення належного (доброго) врядування на місцях і мають значний комунікаційний потенціал для реалізації принципів, передбачених Додатковим протоколом до Європейської Хартії місцевого самоврядування, як самостійно, так і у співпраці з органами місцевого самоврядування (сільськими, селищними, міськими радами). Цей комунікаційний потенціал пояснюється тим, що саме органи самоорганізації населення, як ніхто інший, у своїй діяльності наближені до жителів громади і знають, які проблемні питання можуть виникати в процесі вирішення питань місцевого рівня. При цьому вони дозволяють залучити активно налаштованих жителів серед місцевого населення до виконання управлінських функцій у громаді, що є успішним фактором для ведення місцевого врядування.

Можемо погодитися з С. В. Штурхецьким, який досліджував поняття комунікації в системі публічного управління, що успішним та ефективним провадженням комунікативних процесів слід вважати залучення максимальних ресурсних можливостей учасників: людських, морально-етичних, технічних, соціокультурних, організаційних тощо [20].

У цьому контексті органи самоорганізації населення, завдяки особливості їх формування та діяльності, можуть бути максимально корисними для відкритого врядування на місцевому рівні.

Як відзначає О. Остапенко, органи самоорганізації населення спроможні виконувати такі функції, як: політична, економічна, соціальна, культурна, екологічна, ідеологічна, виховна та інформаційна [21]. Водночас глибший аналіз цих функцій свідчить, що практично кожна з них передбачає комунікаційний складник. Зокрема, політична функція повсякчас передбачає комунікування органів самоорганізації населення для забезпечення на належному рівні реалізації конституційних прав громадян на здійснення місцевого врядування.

Ефективно побудована комунікація органів самоорганізації населення сприяє успіху при втіленні соціально-економічних та культурних проєктів, проєктів місцевих бюджетів як основи для забезпечення економічної функції.

Соціальна функція як основа для плідних відносин з жителями дозволяє вибудовувати міцний фундамент довіри, вияву піклування з боку публічної влади, що не можливо уявити без побудови ефективного двостороннього діалогу.

Також не варто забувати про дієві налагоджені зв'язки і в екологічному функціоналі органів самоорганізації населення. Прикладом є системна комунікація з жителями стосовно сортування сміття, організації спільного прибирання прилеглих територій, їх благоустрою тощо.

Разом з тим, при формуванні культурної функції, дієвий процес комунікації органів самоорганізації населення з жителями дозволяє обирати найбільш цікаві та необхідні для розвитку громади пропозиції для реалізації в конкурсах проєктів та програмах розвитку місцевого самоврядування.

Важливо відзначити, що інформаційна функція спрямована не лише на доведення до відома жителів звітів та результатів напрацювань органів самоорганізації населення, апіорі основним мотивом таких кампанії є привернути увагу та заохотити до активної участі, розвитку колективної діяльності жителів громад [21]. Для цього органи самоорганізації населення можуть використовувати й різні спеціальні ресурси. Серед позитивних прикладів – організація спеціального публічного простору в орендованому приміщенні будинковим комітетом «Поліграфічний» у місті Києві. Як відзначають організатори, «у будні на території громадського простору працює приймальня комітету, а на вихідних у мешканців є можливість для реалізації різноманітних ініціатив. Відтепер органи самоорганізації населення мають чудові можливості для проведення семінарів та тренінгів і, звичайно, зборів жителів, де в теплій атмосфері оселі працівники плануватимуть подальші кроки діяльності комітету, підводитимуть підсумки реалізованих заходів, обмінюватимуться думками задля злагодженої роботи» [40].

Як бачимо, усі сфери функціонування органів самоорганізації населення як представницького органу у системі місцевого самоврядування мають передбачати ефективну та дієву комунікацію з громадою. Злагоджена робота в

системі комунікативних процесів є необхідністю, враховуючи специфіку здійснення місцевого врядування шляхом напрацювань спільних заходів та програм, що спрямовані на досягнення суспільно важливих цілей.

Комунікаційний супровід діяльності органів самоорганізації населення є важливим і з огляду на те, що, як підкреслюють експерти, для багатьох жителів ці органи, на відміну від громадської організації, благодійного фонду чи об'єднання співвласників багатоквартирних будинків, є новими і незрозумілими. Найпоширеніші варіанти запитань жителів: «Це те ж саме, що й об'єднання співвласників багатоквартирного будинку, тільки у приватному секторі? Різновид громадської організації?» і т.п. [41, с. 4].

Звернемо увагу, що Закон України «Про органи самоорганізації населення» визначає низку положень, які стосуються комунікаційних можливостей цих органів у взаємодії з громадою.

Так, відповідно до власних повноважень органи самоорганізації населення можуть: разом з місцевими депутатами представляти інтереси жителів будинку, вулиці, мікрорайону, села, селища, міста у відповідній місцевій раді та її органах, місцевих органах виконавчої влади; вносити пропозиції до проектів місцевих програм соціально-економічного і культурного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць та проектів місцевих бюджетів; розглядати звернення громадян, вести прийом громадян; сприяти місцевим депутатам в організації їх зустрічей з виборцями, прийому громадян і проведенні іншої роботи у виборчих округах; інформувати громадян про діяльність органу самоорганізації населення, організовувати обговорення проектів його рішень з найважливіших питань [7].

Крім того, організаційні аспекти діяльності органів самоорганізації населення, визначені відповідним Законом, також значну увагу приділяють питанню комунікацій. Зокрема, орган самоорганізації населення інформує населення про своє місцезнаходження, час роботи і прийом громадян; не рідше одного разу на рік зобов'язаний здійснювати звітування про результати своєї діяльності на зборах (конференціях) жителів за місцем проживання; до того ж

громадяни, які проживають на території дії органу самоорганізації населення, мають право знайомитися з його рішеннями, а також отримувати засвідчені секретарем цього органу копії рішень, прийнятих органом самоорганізації населення [7].

Слід водночас звернути увагу, що відповідні комунікаційні обов'язки кожен орган самоорганізації може реалізовувати по-різному, враховуючи свої ресурсні можливості. Так, моніторинг Інтернету свідчить, що навіть у м. Києві переважна більшість органів самоорганізації населення не мають власного, хоча б невеликого вебсайту. Відзначимо, що саме вебсайт, на відміну від інших каналів інформації (наприклад, груп у поширених месенджерах чи паперових оголошень) дозволив би акумулювати усю інформацію та офіційні документи в одному джерелі та надавати можливість постійного доступу до них як жителів, так і місцевої влади, медіа чи інших заінтересованих осіб. Серед позитивних прикладів у Києві можемо відзначити, зокрема, сайт Комітету мікрорайону «Русанівка» [42].

Водночас важливо відзначити, що за умов складності створення та підтримки відповідних комунікаційних ресурсів допомогу міг би надавати відповідний орган місцевого самоврядування (рада), принаймні через власні ресурси. Прикладом подібної комунікаційної підтримки є рубрика «Інформація ОСН» на вебсайті Департаменту суспільних комунікацій Виконавчого органу Київської міської ради [43].

Важко переоцінити роль комунікацій в процесі заохочення та прищеплення цікавості до політичної культури, культури небайдужості жителів громади, напрацювань дієвих кроків до ефективного представлення інтересів населення в системі місцевого самоврядування. Ефективна двостороння комунікація органів самоорганізації населення з жителями передбачає залучення наявного в громадянському суспільстві потужного ресурсу та потенційних можливостей.

Комунікація активних жителів може ставати навіть активним поштовхом для створення саме органів самоорганізації населення. Показовий приклад –

досвід громади Ірпеня. Так, у цій громаді «Вуличний комітет Мечникова» з'явився тоді, коли група активних жителів почала готувати колективні звернення до різних органів влади, щоб повідомити про порушення своїх прав і запропонувати шляхи вирішення проблем вулиці. Оскільки збір підписів від усіх жителів потребував дуже багато часу, сусіди самі запропонували створити організацію самоорганізації населення, уповноважену діяти від імені частини вулиці [45, с. 10].

Але тут не варто забувати, що безумовну готовність витратити власні ресурси громадянське суспільство демонструє виключно за наявності прозорості, довіри та впевненості в діях влади та спільному подоланні проблем, що виникають в процесі управління на рівні територіальної громади. І органам самоорганізації населення так само необхідно демонструвати та будувати систему демократичних перетворень, зважаючи на цей аспект, особливо забезпечуючи широку участь як і в обговоренні, так і безпосередньо в здійсненні місцевого врядування.

Низький рівень зацікавленості та довіри громадян до влади формується в тому числі і з причини відсутності добре налагодженої комунікації між суб'єктами системи місцевого самоврядування і жителями громади.

Тобто, зважаючи на один із найважливіших принципів Стратегії інновацій та доброго врядування на місцевому рівні, а саме принцип відкритості та прозорості, що покликаний гарантувати публічний доступ до інформації, сприяти простому та доступному для всіх жителів розумінню того, як реалізується місцева публічна діяльність, надзвичайно важливою є побудова ефективного двостороннього комунікативного процесу з громадою.

Це стосується і провадження комунікативного процесу органами самоорганізації населення, адже заохочення жителів, які мешкають у межах території їх діяльності, до двостороннього спілкування потребує підвищення ефективності діяльності цих органів, шляхом вдосконалення інформаційно-комунікативного середовища.

Окрім загально-інформативного функціоналу комунікативних процесів між органами самоорганізації населення та жителями, варто чітко вибудовувати наратив власної спроможності впливати на процес здійснення місцевого врядування, можливостей реалізації ініціатив та проєктів громади.

На нашу думку, метою цих комунікацій має бути основне – розбудити ініціативу людей на місцях, спонукати до активних кроків в напрямку позитивних змін у власному житті, житті громади, а згодом власне всього суспільства.

2.2. Аналіз специфіки комунікації органів самоорганізації населення з органами місцевого самоврядування (на прикладі міста Києва)

У процесі здійснення місцевого врядування органи самоорганізації населення провадять комунікаційний процес не лише з громадою, а й з органами місцевого самоврядування, що є не менш важливим.

І, як стверджує В. М. Дрешпак, за своєю природою публічне управління передбачає певне домінування в комунікативних просторах сфер діяльності органів самоорганізації населення, проте на практиці варто чітко встановлювати межі впливів та характер співпраці. Врахування цих особливостей забезпечить підвищення ефективності комунікативної взаємодії як в публічному управлінні, так і в громадянському суспільстві загалом [3].

Тому місцева влада, яка має перед собою мету розбудови демократичного суспільства теж зацікавлена в дієвій комунікації з місцевими ініціативами, зокрема такими як органи самоорганізації населення.

По-перше, у таких випадках влада зможе краще діагностувати, що саме турбує жителів, подекуди навіть превентивно уникаючи проблемних ситуацій. По-друге, це гарна альтернатива додатковим інформаційним, людським, часовим, організаційним та іншим ресурсам для вирішення соціальних проблем. По-третє, це дозволяє об'єднати зусилля в боротьбі громади з соціально-безвідповідальним бізнесом. Насамкінець, спільними зусиллями з громадою

інколи простіше та дієвіше можна досягнути ефективних результатів у відстоюванні інтересів перед державною владою та бюрократичними нормами.

Так, відповідно до частини 12 статті 13 Закону України «Про органи самоорганізації населення» виконавчий комітет сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради затверджує методичні рекомендації порядку здійснення легалізації органів самоорганізації населення, а також надає необхідну організаційну та правову допомогу органам самоорганізації населення у проведенні їх легалізації [7].

На нашу думку, саме це є ознакою підтримки та прояву комунікації з боку місцевої влади, яка зобов'язана допомагати та всіляко підтримувати представників місцевих ініціатив, забезпечуючи на належному рівні процес комунікації.

Важливо усвідомити, що при цьому діяльність органів самоорганізації населення як суб'єкта комунікації потребує чіткого осмислення та розуміння ролі осіб, які забезпечують виконання функцій та обов'язків цих органів безпосередньо в процесі творення місцевого врядування. Саме тут виникає усвідомлення важливості підтримки та надання правової методичної допомоги органами місцевого самоврядування, зокрема проведення круглих столів, нарад, обговорень та консультацій.

Також Законом «Про органи самоорганізації населення» передбачено участь органів самоорганізації населення в наданні пропозицій до проєктів місцевих програм соціально-економічного, культурного розвитку та проєктів місцевих бюджетів, що насамперед зумовлює тісну комунікацію з органами місцевого самоврядування і, як наслідок, спільний пошук ефективних рішень [7].

Звернемо увагу, що у постанові Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 року № 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» [24] органи самоорганізації населення також визначені впливовими суб'єктами комунікацій з органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування (хоча для останніх

постанова має рекомендаційний характер). Так, відповідно до Порядку проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики, затвердженого згаданою постановою, органи самоорганізації населення входять у перелік інститутів громадянського суспільства, з якими мають проводитися консультації, а також які можуть ініціювати проведення таких консультацій органами виконавчої влади чи органами місцевого самоврядування.

І хоча, як вже відзначалося, постанова Кабінету Міністрів є рекомендаційною для органів місцевого самоврядування, водночас у Методичних рекомендаціях щодо розроблення статуту територіальної громади [25], що були розроблені експертами у співпраці з Мінрегіоном, також рекомендовано включати органи самоорганізації населення до переліку інститутів громадянського суспільства, з якими органи місцевого самоврядування мають проводити консультації з громадськістю. Крім того, відповідно до Методичних рекомендацій органи самоорганізації населення мають бути наділені повноваженнями ініціювати проведення органами місцевого самоврядування громадських слухань (окремої форми комунікацій, яка передбачена статтею 13 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»).

М. Єременко, який у своїх працях більш глибоко досліджував механізми взаємодії органів місцевого самоврядування та органів самоорганізації населення умовно виокремив їх у наступні групи: 1) реєстраційно-легалізаційні процедури; 2) місцеві ініціативи та громадські слухання; 3) участь представників органів самоорганізації населення у засіданнях органів місцевого самоврядування та їхніх виконавчих комітетів [с. 48, 29].

При цьому автор чітко охарактеризував коло проблем, що можуть виникати при реалізації механізмів взаємодії цих органів. Органам місцевого самоврядування повсякчас необхідно здійснювати моніторинг дотримання інтересів всієї громади. Так, при створенні у громаді кількох органів самоорганізації населення, в тому числі і як юридичних осіб, залишається ризик

конфронтації в середині громади, зважаючи на наявність різних груп інтересів, які можуть конкурувати між собою. Кожен з цих органів відстоюватиме власні інтереси, посиляючись на власний правовий статус та представницький характер інституції, тому органи місцевої влади саме в таких ситуаціях покликані захистити інтереси та реально врахувати інтереси більшості населення [с. 49, 30].

При цьому варто було б використовувати громадські слухання, круглі столи, обговорення місцевих ініціатив, місцеві референдуми саме як джерело консультативної інформації. Адже активне застосування більш широкого переліку інструментів «відкритої влади» дозволило б практично використовувати пропозиції та зауваження громадянського суспільства, як наслідок мінімізувати ризики при здійсненні місцевого врядування.

Обираючи інструменти для ефективної взаємодії органів місцевого самоврядування та органів самоорганізації населення, важливо враховувати місцеві особливості громад. Так, для великих міст важко забезпечити регулярність та дієвість місцевих зборів. Проте успішними будуть, наприклад, громадські слухання чи консультації.

Поінформованість, відкритість влади, доступ до планів реалізації та провадження місцевого врядування є основою для ефективної взаємодії органів місцевого самоврядування та органів самоорганізації населення. Зрозумілість та спрощеність процесу створення та реєстрації органів самоорганізації населення відповідно вмотивувала б жителів до заснування більшої кількості таких представницьких інституцій. Посилення віри у власні можливості дієвих змін та впливу, здатність громади безпосередньо вирішувати проблеми – основне завдання ефективної системної комунікативної взаємодії.

Отже, органи самоорганізації населення та органи місцевого самоврядування мають значні можливості для взаємодії та співпраці, хоча в кожній громаді комунікаційні процеси можуть різнитися, враховуючи активність обох суб'єктів комунікації.

Тому більш детально хотілося б проілюструвати ведення комунікативного процесу на прикладі громади міста Києва, де станом на 1 січня 2023 року функціонує 191 орган самоорганізації населення [26].

Аналіз засвідчує, що на офіційному порталі Київської міської ради створені належні умови для підтримки процесів утворення органів самоорганізації населення та ведення їх діяльності, у тому числі в контексті комунікації. Зокрема, відповідна тематична рубрика містить такі матеріали, як «7 кроків до створення ОСН», посилання на нормативну базу, навчально-методичні матеріали (довідники «Як організована «влада» в столиці», «Глобус діловодства ОСН», «Як зробити діяльність ОСН більш ефективною: публічність, колегіальність, взаємодія, фінанси та контроль за наданням послуг у сфері ЖКГ» та ін.), повідомлення про заходи органів самоорганізації населення [27].

Як свідчить інформація про діяльність органів самоорганізації населення важливим складником взаємодії цих органів та Київської міської ради є такі комунікативні заходи, як обговорення, круглі столи, зустрічі. Так, проводяться обговорення процедури ініціювання створення органів самоорганізації населення, механізмів та інструментів виконання власних повноважень цих органів [28].

Київська міська рада надає органам самоорганізації населення можливість брати участь у конкурсі проєктів та програм розвитку місцевого самоврядування. Наприклад, у 2021 році за результатами конкурсу 35 органів самоорганізації населення отримали фінансову підтримку для реалізації різноманітних проєктів, зокрема для облаштування спортивних майданчиків, прибудинкових територій; реалізацію культурних заходів (арт-об'єкти, інсталяції); захисту довкілля та ін. [29].

Важливим складником комунікації між органами самоорганізації населення та міською радою є надання останньою методичної допомоги, зокрема забезпечення комунікації шляхом проведення навчально-консультативних заходів.

Так, інформація за 4 останні роки (з 2019 по 2022 роки) дозволяє проаналізувати ситуацію в цій сфері [8].

Серед представлених напрямків навчально-консультативних заходів для порівняння обрано проведення консультацій ініціативним групам жителів та штатним працівникам органів самоорганізації населення щодо підготовки проектів та програм розвитку місцевого самоврядування, штатним працівникам органів самоорганізації населення щодо виконання власних повноважень, а також щодо отримання фінансової підтримки.

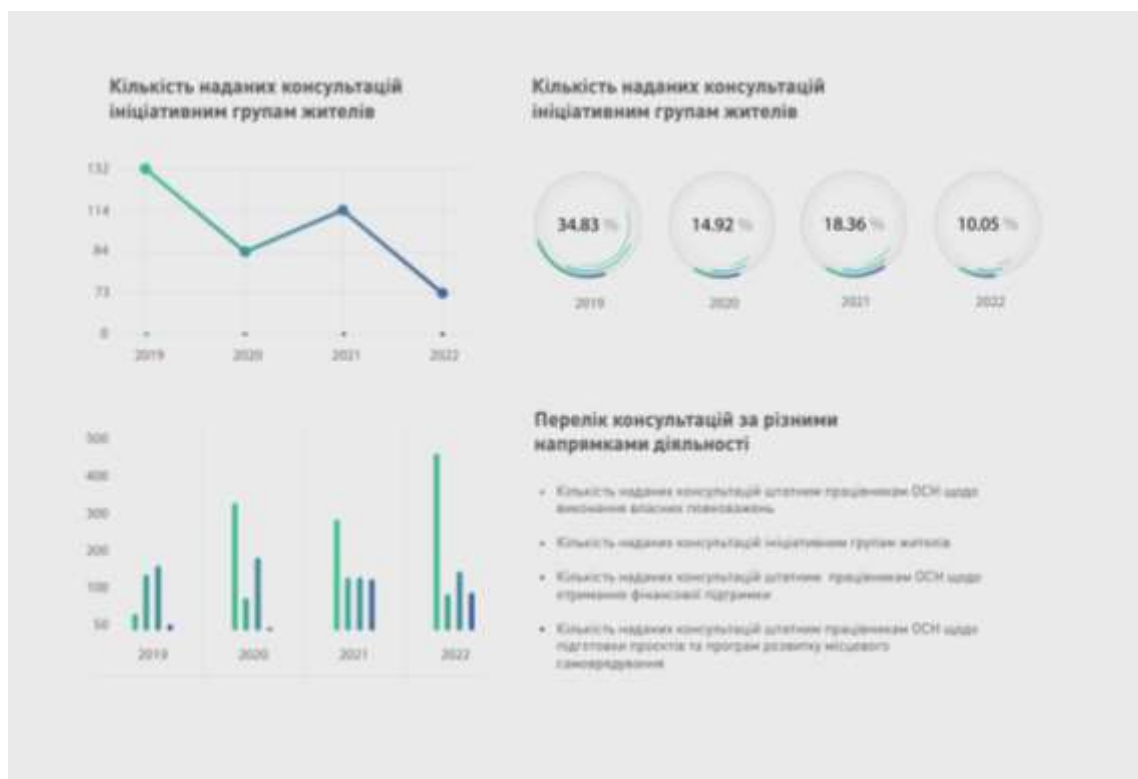

Рис. 2.1 Зведена інформація про кількість наданих консультацій щодо створення та діяльності органів самоорганізації населення міста Києва (%) за період з 2019 по 2022 роки [8]

Так, можна побачити, що за всі обрані роки (2019 – 2022 рр.) найвищим є показник кількості наданих консультацій штатним працівникам органів самоорганізації населення щодо виконання власних повноважень.

У той час, як відсоткові показники кількості наданих консультацій штатним працівникам органів самоорганізації населення щодо отримання фінансової підтримки з року в рік знижувалися: станом на 2019 рік становили

40.37%, а вже станом на 2022 рік – 17.87%. Також помітне зниження показників серед консультацій ініціативним групам жителів: 2019 рік – 34.83 од.; 2020 рік – 14.92 од.; 2021 рік – 18.36 од. та суттєве зниження у 2022 році – 10.05 од. відповідно.

Показники структури кількості консультацій за різними напрямками діяльності дозволяють зробити висновок, що у 2022 році максимальним показником була кількість консультацій штатним працівникам щодо виконання власних повноважень, що характеризує наявність інтересу в поглибленні знань та навичок при здійсненні місцевого врядування навіть в складних умовах воєнного стану.

У цілому за період з 2019 по 2022 роки кількість наданих консультацій ініціативним групам жителів зменшилась на 59 од., а кількість консультацій штатним працівникам органів самоорганізації населення щодо отримання фінансової підтримки – на 23 од. Проте, кількість наданих консультацій штатним працівникам органів самоорганізації населення щодо підготовки проєктів та програм розвитку місцевого самоврядування зросла на 43 одиниці.

І як бачимо, за обраний період найбільш динамічно зростала кількість консультацій штатним працівникам органів самоорганізації населення щодо виконання власних повноважень. Цей показник і досі залишається найвищим серед інших консультацій за різними напрямками діяльності, обраними для порівняння.

Отже, за результатом проведеного вибіркового дослідження ми виявили, що органи самоорганізації населення мають досить широкий спектр можливостей для налагодження комунікацій з органами місцевого самоврядування, зокрема проведення консультацій, отримання правової методичної допомоги органами місцевого самоврядування, проведення круглих столів, нарад, обговорень, участь в конкурсах проєктів та програм розвитку місцевого самоврядування тощо.

На прикладі громади м. Києва ми бачимо, як можна активно розвивати комунікацію між міською радою та органами самоорганізації населення. Аналіз

проведення навчально-консультативних заходів для органів самоорганізації населення міста Київ дає можливість зрозуміти основні пріоритетні питання у комунікації цих двох суб'єктів.

Під час таких заходів простіше виявити дієві механізми співпраці, узгодити відповідні моделі подальшої комунікації – все це сприятиме розвитку місцевої громади. Такі практики необхідно розвивати та примножувати, зважаючи на перспективні можливості органів самоорганізації населення щодо провадження місцевого врядування, впевненіше будувати інформаційно-комунікативні зв'язки, відкриваючи для себе нові можливості для реалізації суспільно значимих проєктів.

2.3. Систематизація міжнародного досвіду провадження комунікації органів самоорганізації населення

Демократичний розвиток держави неодмінно пов'язаний з розвитком громадянського суспільства, в тому числі з процесом сприяння самоорганізації населення, створенням різноманітних механізмів громадської участі. Прозорі та відкриті комунікативні процеси, притаманні для демократичних держав, формують міцне громадянське суспільство.

У Рекомендації CM/Rec(2020)4 Комітету міністрів Ради Європи державам – членам щодо участі громадян у місцевому публічному житті відзначається необхідність “шукати нових шляхів піднесення громадянської свідомості та спільно з громадами й органами місцевого самоврядування сприяти культурі демократичної участі”. При цьому акцентуючи увагу саме на комунікаційних процесах, що “для місцевої демократії необхідним є діалог між громадянами та місцевою владою, а також виборними представниками, оскільки він зміцнює легітимність місцевих демократичних установ та ефективність їхніх дій” [17].

Участь громадян в місцевому врядуванні важлива, адже саме громадяни мають впливати на рішення стосовно розвитку певної громади, нести відповідальність за управління її територією. Як свідчить міжнародний досвід,

одним із механізмів для цього може бути саме інститут органів самоорганізації населення.

Потенціал побудови ефективної діяльності та системного напрацювання нормативно-правових аспектів у сфері діяльності органів самоорганізації населення важливо розвивати з урахуванням міжнародного досвіду країн з доктриною сильної правової держави та міцного громадянського суспільства.

Міжнародний аспект становлення цього інституту як основи для здійснення місцевого врядування досліджувала низка вітчизняних вчених.

Зокрема, Н. В. Мішина в своєму порівняльно-правовому дослідженні конституційно-правового регулювання діяльності органів самоорганізації населення, звертаючись до зарубіжного досвіду країн з давніми демократичними традиціями, відзначала, що «у більшості з них, зокрема у Сполученому Королівстві Великобританії та Північній Ірландії, США, Швеції, Австралії та інших взагалі не існує такого механізму участі громадян у вирішенні проблем територіальної громади як органи самоорганізації населення» [15]. Інтереси жителів громад в цих країнах представлені виключно інститутами неприбуткового сектору, так званими центрами місцевих співтовариств. Такі організації є благодійними та, в переважній своїй більшості випадків, існують у формі асоціацій та трастів.

Водночас А. Чиркін (ВГО «Асоціація сприяння самоорганізації населення») досліджував міжнародний досвід діяльності інституцій, подібних до українських органів самоорганізації населення [19]. Так, наприклад, на північноамериканському континенті громада представлена так званими “neighborhood associations” – сусідськими об’єднаннями або асоціаціями добросусідства. У Франції подібними до наших органів самоорганізації населення є муніципальні районні ради, у Королівстві Шотландії – сусідські об’єднання жителів, в Албанії – громадські ради мікрорайонів. Такі представницькі і/або дорадчі органи утворюються за принципом територіальності, отримують фінансування з місцевих бюджетів, мають право реалізації соціальних, культурних проєктів місцевого значення [19].

Розглянемо більш детально особливості формування органів самоорганізації населення, їх повноваження та роль комунікативного супроводу при здійсненні функцій місцевого самоврядування в деяких демократичних країнах.

Так, наприклад, у США вищезгадані асоціації добросусідства створюються за ініціативи жителів задля вирішення проблем територіальних громад, як правило, районного, мікрорайонного рівня. Зазвичай вони реєструються на правах юридичних організацій, що забезпечує фінансову та правову допомогу місцевій владі. До того ж, такі організації можуть отримувати фінансову, інформаційну, організаційну допомогу від так званих «парасолькових» організацій, наприклад, Ради об'єднаних районів (CONA), Федерації організацій внутрішніх міст та Азійської асоціації громад.

Тобто фінансова підтримка цих представницьких органів включає як бюджетні кошти міст, так і приватні внески некомерційних “парасолькових” організацій. Таким чином зберігається незалежність, захист від впливу органів місцевої влади при втіленні ідей, вирішенні питань асоціацій добросусідства.

Асоціації добросусідства постійно комунікують з громадою, проводять консультації з питань, що хвилюють жителів, періодично влаштовуючи зустрічі до моменту ухвалення рішень. Саме в такій комунікативній системі: влада – недержавні організації – громада, відбувається процес інформування жителів, планування, обговорення та фіксація зворотного зв'язку.

Комунікативні процеси, що ведуться місцевою владою з асоціаціями добросусідства США, побудовані за принципами зрозумілих та доступних кожному рекомендацій (гайдів). Це сприяє формуванню позитивного іміджу та довіри до влади, адже кожен житель відчуває себе частиною спільної справи та реально впливає на покращення власного життя.

Так, зокрема в роз'ясненнях, які розроблені муніципалітетом, зазначається, що керівним органом асоціації добросусідства є комітет, який може складатися з 6-12 осіб, краще з різних сфер діяльності. При цьому краще, щоб асоціація була

представлена рівно пропорційно, тобто кожен район (мікрорайон) повинен мати свого представника [19].

Дійсно, цей приклад яскраво описує нам чітко налагоджену систему комунікації муніципалітету та асоціацій добросусідства, яка покликана розвивати та зміцнювати громаду. Таке залучення до прийняття спільних рішень покращує рівень довіри між учасниками та сприяє кращому розумінню муніципальною владою проблем жителів.

Як описує нам А. Чиркін, у Франції на загальнонаціональному рівні з 2002 року законом «Про місцеву демократію» закріплені норми обов'язковості створення за участю місцевих жителів так званих районних рад, муніципальних форумів, які є консультативним органами при органах місцевого самоврядування. Хоча вони і не мають чітких повноважень, проте тісно співпрацюють з місцевою владою при прийнятті рішень, маючи власний невеликий дискреційний бюджет [19].

Місцева влада всіляко підтримує таку форму участі в провадженні місцевого врядування та провадить активну комунікативну діяльність. Так наприклад, мер та муніципальні збори можуть звернутись до муніципальних форумів за участю місцевого населення для отримання ідей щодо перспектив розвитку або проведення опитування щодо питань, які становлять суспільний інтерес. Проводиться інформаційно-роз'яснювальна політика стосовно реалізації проектів на рівні міст чи районів, таким чином зміцнюються зв'язки між жителями громади.

Ще одним прикладом сусідських об'єднань, який досліджує А. Чиркін, є подібні об'єднання в Шотландії. У цій країні жителі, які живуть або працюють в одному районі, можуть об'єднуватися в асоціації з метою представлення своїх інтересів або поліпшення умов для життя. Такі сусідські асоціації фінансуються частково з місцевого бюджету, проте основною є все ж надходження членських внесків та участь у грантових програмах.

Вирішальну роль відіграють комунікації з місцевою владою, адже деякі з таких сусідських асоціацій діють не виключно в межах територіальних проблем.

І подекуди для захисту інтересів спільноти такі організації використовують громадські заходи, проведення протестних кампаній щодо вирішення актуальних проблем забруднення повітря, проблем із дорожнім рухом тощо.

А. Чиркін також дослідив ради мікрорайонів у Албанії [19]. Починаючи з 2015 року, в цій країні впроваджується реформа місцевого самоврядування й адміністративно-територіального устрою, відповідно до якої представники національних меншин, а саме македонці та греки здобули представництво в органах місцевого самоврядування. Разом з тим, законом “Про місцеве самоврядування” в Албанії передбачається заснування на добровільних засадах сусідських об’єднань (громадських рад мікрорайону) для представлення і захисту інтересів жителів окремих територій, зокрема й національних меншин. Такі ради утворюються за сприяння муніципалітету на території району або мікрорайону міста. Органи місцевої влади можуть делегувати певні повноваження такій раді, при цьому виділяючи бюджетні кошти на вирішення місцевих програм та реалізацію проєктів громад. [19].

У контексті досвіду інших країн з питань фінансових джерел діяльності органів самоорганізації населення чи подібних органів, слід відзначити, що в Україні на сьогоднішній день практично єдиним джерелом фінансування для таких органів є місцева влада, що затверджує міську цільову програму розвитку органів самоорганізації населення, саме в якій передбачено видатки на заробітну плату керівнику, секретарю. Таким чином закладаються потенційні ризики важелів впливу на подальшу діяльність керівників органів самоорганізації населення. І як зазначав голова ВГО «Асоціація сприяння самоорганізації населення» О. Колесников: «...керівники підсідають на фінансову голку і дедалі менше йдуть на конфронтацію з владою» [30].

Тобто важливо відзначити наявність ризиків залежності органів самоорганізації населення від органів місцевої влади за умови виключного бюджетного фінансування, саме тому міжнародні практики залучення альтернативних джерел фінансової підтримки таких представницьких органів безумовно актуальні і для вітчизняної системи місцевого самоврядування.

При цьому альтернативними джерелами фінансування таких організацій можуть виступати державні гранти та інші джерела фінансування, спрямовані на виконання місцевих контрактів. Так, у деяких країнах Європи, наразі існує практика повного делегування таким інститутам представницького характеру повноважень на вирішення окремих соціальних проблем (наприклад, безпритульних, людей з ВІЛ) при залученні різносторонньої фінансової підтримки.

Відповідний досвід вже представлений у багатьох демократичних країнах, що демонструють самостійність функціонування таких неприбуткових представницьких організацій при вирішенні проблем місцевого рівня. Зокрема, у Швейцарії так звані сусідські трасти покликані провадити діяльність відповідно до потреб та нагальної проблематики на території власної громади, при цьому не потребуючи узгоджень з місцевою владою чи внесення змін до статутів їх діяльності.

Як відзначає Н. Пеліванова, яка в своїх працях досліджувала зарубіжний досвід місцевої самоорганізації населення, до основних функцій таких місцевих представницьких організацій належить надання послуг, в тому числі популяризація інновацій та соціального підприємництва, взаємної допомоги та сприяння розвитку особистості, що на нашу думку зумовлює загальний розвиток співтовариства, а також правозахисна функція, в тому числі залучення жителів до політичних аспектів діяльності, шляхом формування груп впливу [30].

Цікавим є комунікативний досвід Великої Британії у спрощенні процедур реєстрації для благодійницьких інкорпорованих організацій, які є однією з форм громадянської самоорганізації населення. За результатом проведених консультацій з громадськістю та усвідомлюючи важливість діяльності таких представницьких органів, було розроблено низку пропозицій стосовно спрощення системи реєстрації та умов їх діяльності, звільнення від сплати за реєстраційні збори, а також спрощення процедури їх звітування. Такий підхід зумовлює зрозумілий та простий підхід у творенні місцевого врядування,

демонструє комунікативні зв'язки з місцевою владою та її налаштованість на ведення ефективного діалогу [32].

Наведені міжнародні приклади демонструють важливість механізмів передачі повноважень на нижчий рівень громадської самоорганізації та залучення жителів громади до провадження місцевого врядування. Органи самоорганізації населення є потужним та дієвим демократичним механізмом, адже краще за всіх знають власну громаду. І роль комунікативних процесів в діяльності органів самоорганізації населення є важливою в розрізі успішного та ефективного провадження місцевого врядування.

Водночас аналіз міжнародного досвіду свідчить, що втілення інституту самоорганізації населення може набувати різних форм в частині взаємодії з органами місцевої влади, зокрема шляхом укладання контрактів, делегування владних повноважень задля кращого втілення проєктів та ідей представниками громади, залучення активних жителів громади до обговорення місцевих рішень (Велика Британія), залучення на добровільних засадах сусідських об'єднань для представлення і захисту інтересів населення громад, зокрема й національних меншин (Албанія).

З нашої точки зору, особливо цікавим і корисним для аналізу в контексті підготовки пропозицій стосовно посилення діяльності органів самоорганізації в Україні є досвід саме Великої Британії в контексті здійснення консультування та ведення ефективного діалогу з громадськістю. Адже такий комунікативний процес покликаний ефективно популяризувати суспільно-корисну участь населення у здійсненні самоврядування. А напрацювання ефективних програм місцевої влади в цій сфері, надання консультаційної підтримки, інформаційної допомоги зумовлює успішний та результативний процес діяльності, і, як наслідок, викликає довіру та повагу до органів влади.

Висновки до Розділу 2

Результати дослідження особливостей комунікації органів самоорганізації населення з громадою в належному врядуванні засвідчують, що варто більше уваги приділяти вияву ініціативи людей на місцях, спонукати до активних кроків в напрямку розвитку громади.

Органи самоорганізації населення мають значний комунікативний потенціал, зокрема для взаємодії з жителями відповідної громади. В межах цієї взаємодії представницькі органи можуть залучити активно налаштованих жителів серед місцевого населення до виконання управлінських функцій у громаді, сформувати у жителів відчуття спільної участі у покращенні місцевого життя.

Водночас проведений нами аналіз свідчить, що не всі органи самоорганізації населення приділяють належну увагу комунікаціям, зокрема висвітленню своєї діяльності, створенню постійних комунікаційних ресурсів. Серед позитивних прикладів діяльності у цій сфері ми відзначили досвід окремих органів самоорганізації населення у м. Києві, які могли б бути запозичені й іншими такими органами.

Проаналізувавши специфіку комунікацій органів самоорганізації населення з органами місцевого самоврядування на прикладі громади м. Києва ми побачили пріоритетні питання у комунікації органів самоорганізації населення з органами місцевого самоврядування.

Зокрема, на офіційному вебпорталі Київської міської державної адміністрації створені належні умови для підтримки процесів утворення органів самоорганізації населення та ведення їх діяльності, у тому числі в контексті комунікації. Наявна відповідна тематична рубрика, що містить корисні довідники для діяльності органів самоорганізації населення, а також розміщуються повідомлення про заходи таких органів.

Водночас, на нашу думку, важливим напрямком комунікацій все ж має бути інформаційно-роз'яснювальна робота з метою підвищити самосвідомість

жителів на місцях, спонукати до активних кроків в напрямку позитивних змін у житті громади, а згодом власне всього суспільства. Станом на зараз існує необхідність у побудові прозорого та ефективного комунікативного підґрунтя для розкриття та донесення більшому колу заінтересованих осіб можливостей та особливостей діяльності органів самоорганізації населення.

Так, за 2019–2022 роки показник надання консультацій з боку Київської міської ради штатним працівникам органів самоорганізації населення щодо виконання власних повноважень зріс, в той час, як показник консультацій ініціативним групам жителів знизився. Однак, важливо, що відбулося зростання показнику кількості наданих консультацій штатним працівникам органів самоврядування населення щодо підготовки проєктів та програм розвитку місцевого самоврядування.

Систематизувавши міжнародний досвід комунікативної діяльності органів самоорганізації населення, ми ще раз відзначили, що інститут органів самоорганізації населення має потужний потенціал. Такі практики необхідно розвивати та примножувати, зважаючи на перспективні можливості органів самоорганізації населення у провадженні місцевого врядування. Крім того, досвід інших країн свідчить і про можливість певних змін у статусі органів самоорганізації населення, їх комунікаційній діяльності та визначенні джерел фінансування їх діяльності, щоб подолати залежність від місцевої влади.

Отже, більш глибоке дослідження українського та міжнародного досвіду самоорганізації населення дозволяє зробити висновок про важливість визначення шляхів удосконалення діяльності відповідних органів в Україні, що обов'язково має включати посилення їх комунікативної спроможності.

РОЗДІЛ 3. ПОСИЛЕННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ СКЛАДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ

3.1 Вдосконалення діяльності органів самоорганізації населення як дієвого механізму комунікацій органів місцевого самоврядування та громадськості в процесі формування суспільної політики

Прозорість та відкритість при здійсненні місцевого врядування може значно посилити довіру до представників публічної влади, підвищує залученість громадськості до спільного напрацювання шляхів пошуку дієвих рішень щодо місцевих проблемних питань.

Механізм здійснення комунікацій органів місцевої влади та громадськості в процесі формування суспільної політики має передбачати наявність двосторонніх каналів спілкування, всупереч поширеним загально обов'язковим формам інформування та побудови односторонньої комунікації.

Наразі ми часто зустрічаємо прес-посередницьку діяльність публічних органів влади, сухозвітні матеріали, в важко прийнятній формі, незрозумілій забарвленості нормативної термінології. Так, присутній і короткостроковий підхід формування комунікативної складової, як реакція на миттєві проблеми, без здійснення моніторингу та аналізу середовища. Тобто в процесі формування суспільної політики можна відзначити наявність інформативного, репрезентативного, реакційного підходу.

При творенні суспільної політики, виконанні функцій місцевого врядування, в різних сферах життєдіяльності важливим є комунікативне забезпечення цих процесів.

Відсутність добре прокомунікованої альтернативи вирішення проблеми політики в подальшому може викликати несприйняття, обурення, тиск та протестні настрої у громадськості, що призведе до напрацювання неефективного продукту і, як наслідок, небажаного результату. Натомість при застосуванні механізмів громадської участі публічна влада отримує інформацію про настрої, суспільну думку, які важливо враховувати в процесі державного врядування.

Хоча впливовість та тиск з боку громадськості є безумовними в процесі вироблення політики, адже сприймається через призму авторитету цих стейкхолдерів, довіри з боку держави та наявності повноважень брати участь в підготовці та ухваленні рішень, їх організаційно-ресурсної спроможності [33].

У процесі формування політики, насамперед на місцевому рівні, суттєвим чинником є координація інтересів різних стейкхолдерів і саме на цьому етапі є вирішальною комунікативна діяльність органів самоорганізації населення. Адже саме їх діяльність може бути спрямована, в першу чергу, на задоволення інформаційно-комунікативних потреб жителів громади, моніторинг громадських настроїв, а також ідентифікацію проблем та запитів жителів.

Однак, на думку Н. Пеліванової, яка досліджувала проблематику ефективності діяльності органів самоорганізації населення, на сьогодні часто спостерігається незначний рівень залученості представників територіальних громад. Адже відсутня практика механізмів комунікативного впливу, роз'яснень та заохочень брати участь в процесі місцевого врядування власною громадою [с. 327, 23].

Основним пріоритетом комунікативних процесів за участю органів самоорганізації населення, на нашу думку, вбачається підвищення рівня громадської активності шляхом надання інформаційного продукту зі спрощеним трактуванням переліку прав та можливостей для здійснення жителями впливу на місцеве врядування, розповсюдження інформаційних матеріалів з практичними прикладами позитивного досвіду вирішення проблем місцевого значення. Разом з тим, важливо застосовувати системний підхід в наданні комунікативно-методичного супроводу потенційних учасників співпраці при розв'язанні проблем та прийнятті рішень місцевого рівня.

Проблематика полягає у відсутності регламентації організаційно-інформаційних процесів діяльності органів самоорганізації населення, в тому числі і комунікативних. Це може зумовити виникнення конфліктних ситуацій як при здійсненні внутрішніх комунікацій в органі, так і зовнішніх при творенні місцевого врядування. А це в свою чергу, призводить до зниження рівня довіри

як у населення, так і в представників органів місцевої влади в цілому. Як наслідок, виникають сумніви в доцільності створення таких представницьких органів та ефективності їх діяльності, необхідності делегування власних повноважень та надання майна та фінансування. Конструктивна взаємодія всередині органів самоорганізації населення, з органами місцевої влади та населенням дозволить вивести на новий якісний рівень співпраці для всіх учасників цього комунікативного процесу.

Звернемо увагу, що, наприклад, у Великій Британії комунікативні процеси, в сфері врядування, набули цікавого визначення: «...комунікація – не те, що виходить, а те, що доходить». Основне гасло творення суспільної політики британці трактують так: «...ми не чекаємо, поки люди прийдуть до нас, ми йдемо до них самі.» [с. 18, 36].

Дійсно, так звана громадянсько-центрична модель побудови комунікації в усіх сферах життєдіяльності населення у Великій Британії демонструє реальний інтерес держави до проблем громади, їх настроїв, вподобань та турбот.

Саме тому важливим є регламентування комунікативних практик при творенні місцевого врядування і на державному – насамперед, законодавчому рівні.

Так, *напрямок вдосконалення діяльності органів самоорганізації населення як дієвого механізму комунікацій* органів місцевого самоврядування та громадськості в процесі формування суспільної політики може бути внесення змін у відповідне законодавство. У цьому контексті ми можемо проаналізувати законопроект «Про внесення змін до Закону України "Про органи самоорганізації населення» щодо удосконалення порядку організації, діяльності та припинення органу самоорганізації населення», прийнятий Верховною Радою України у першому читанні [47]. Так, на наш погляд, дуже важливою новацією є уточнення і доповнення завдань органів самоорганізації населення. Зокрема, передбачається, що органи самоорганізації населення зможуть долучатися не лише до реалізації, але й до *формування програм* соціально-економічного, культурного розвитку та інших місцевих програм. Також важливим в контексті

комунікацій є передбачення нового завдання органів самоорганізації населення стосовно *представлення інтересів жителів* у відносинах з органами місцевого самоврядування та їх посадовими особами, суб'єктами господарювання, що здійснюють діяльність в межах території діяльності відповідного органу самоорганізації населення, щодо питань, віднесених до повноважень відповідного органу самоорганізації населення.

До принципів діяльності органів самоорганізації населення законопроектом пропонується віднести *публічність та відкритість*. Згадані принципи розкриваються у новій редакції статті 18 Закону. Зокрема, розширюється коло питань, стосовно яких органи самоорганізації населення мають інформувати жителів. Додаються питання повноважень конкретного органу самоорганізації населення, а також обсягу його фінансових ресурсів та майна. Передбачається, що під час щорічного звітування органів самоорганізації населення має надаватися інформація також про їх реалізовані проекти та використання коштів і майна [47].

Зазначені законодавчі новели з точки зору комунікацій можна оцінити позитивно. Однак, на наш погляд, деякі завдання та функції органів самоорганізації населення, насамперед, щодо взаємодії з органами місцевого самоврядування для представлення інтересів жителів відповідної територій залишаються недеталізованими стосовно форм та інструментів такої взаємодії. А отже на практиці в органів самоорганізації населення можуть виникати проблеми у комунікації з місцевою владою і вони не зможуть результативно оскаржувати дії органів місцевого самоврядування, оскільки законодавство не деталізоване.

Слід відзначити, що у разі відсутності деталізації певних питань на рівні законів, вони можуть розкриватися в підзаконних актах чи офіційних рекомендаціях. Підготовка таких документів є важливою для удосконалення комуникативних засад діяльності органів самоорганізації населення. Зокрема, на наш погляд, була б доцільною підготовка *Типового порядку взаємодії органів місцевого самоврядування з органами самоорганізації населення*, який включав

би у тому числі форми та інструменти комунікації між цими суб'єктами, робив таку комунікацію зрозумілою та очікуваною. На сьогодні відповідне регулювання діяльності саме органів місцевого самоврядування відсутнє.

Водночас маємо експертні пропозиції стосовно проекту *Типового регламенту органу самоорганізації населення*, який міг би стати нормативно-методичною основою для розробки та затвердження власних регламентів органами самоорганізації населення [33]. Комплекс заходів, визначений у запропонованому Типовому регламенті, покликаний задовільнити основні запити жителів стосовно діяльності органу самоорганізації населення та врахування потреб й інтересів громади, доступу до інформації, а також внутрішнього і зовнішнього комунікативного процесу [32].

Цікаво, що інформаційне забезпечення діяльності органу самоорганізації населення включає ретельний збір та аналіз інформаційно-комунікативного поля інтересів громади. Зокрема, згаданим Типовим регламентом передбачено можливість доступу до офіційних актів сфери діяльності органу самоорганізації населення та інтересів його жителів, що прийняті органами місцевої влади; проведення досліджень громадської думки з питань життєдіяльності громади; здійснення моніторингу та аналізу звернень жителів під час різних комунікативних заходів; моніторинг соціальних мереж місцевих груп громади тощо [32].

Типовим регламентом передбачено також проведення брифінгів та прес-конференцій, під час яких здійснюється оприлюднення та розповсюдження інформації про діяльність органу самоорганізації населення.

Для покращення інформаційного клімату доцільним може бути використання коротких звітів та оголошень за місцем проживання жителів, випуску інформаційних вісників, коротких публікацій в газетах місцевого рівня, проведення роз'яснювальних «Днів відкритих дверей», організація інтерв'ю керівників та інших уповноважених осіб органів самоорганізації населення тощо.

Разом з тим, відповідно до Типового регламенту інформаційне забезпечення діяльності органу самоорганізації населення включає активне застосування різних варіацій моніторингу громадської думки. Зокрема, проведення громадських нарад у вузькому колі, які покликані визначити настрої та думки, що турбують жителів. Такі наради передбачають залучення окремих груп учасників та спостерігачів від органу самоорганізації населення.

На наш погляд, передбачені громадські наради, дебати, сусідські форуми, дорадчі голосування як вияв моніторингу та аналізу настроїв та інтересів жителів є потужними механізмами в процесі здійснення місцевого врядування. Так само і дорадчі голосування можуть бути дієвим механізмом провадження місцевого врядування шляхом спільного пошуку та напрацювання ефективного комунікативного процесу.

Враховуючи зазначене, затвердження згаданого Типового регламенту, який досі представлений лише у вигляді проєкту, хоча б на рекомендаційному рівні, дозволило б покращити діяльність органів самоорганізації населення, а саме уніфікувати процеси управління, комунікації та захисту прав, реалізації свобод, задоволенні потреб та інтересів жителів відповідної території при провадженні місцевого самоврядування.

На даному етапі також є важливою роль взаємодії та побудови ефективної комунікації з боку місцевої влади, яка зобов'язана допомагати та всіляко підтримувати представників місцевих ініціатив, забезпечуючи на належному рівні процес комунікації шляхом надання інформаційної підтримки на власних ресурсах місцевого рівня, зокрема газет, офіційних сайтів державних органів тощо.

Ми вже згадували, як недолік, відсутність спеціальних підзаконних актів з питань взаємодії органів місцевого самоврядування та органів самоорганізації населення. Разом з тим, органи самоорганізації населення можуть використовувати деякі механізми взаємодії, визначені у законодавстві й для більш широкого кола інститутів громадянського суспільства. Так, вони можуть ініціювати проведення загальних зборів, громадських слухань, консультацій з

громадськістю. Такі ініціативи покликані заохотити жителів висловити власну позицію стосовно проблемних питань життєдіяльності громади, надати пропозиції до шляхів вирішення та бути соціально активними у здійсненні місцевого врядування громади.

Також органи самоорганізації населення можуть застосовувати акції, протести, флешмоби для вирішення проблем жителів, щоб привернути увагу більшої кількості осіб, в тому числі і серед місцевої влади, представників засобів масової комунікації тощо.

При удосконаленні комунікативної складової функціонування місцевого самоврядування доцільно приділяти більше уваги представникам органів самоорганізації населення, які мають бажання стати реальними місцевими лідерами, які виявляють бажання та мають ідеї стосовно побудови ефективної комунікативної діяльності в межах відповідних територій. Адже комунікативним технологіям теж варто вчитися, як і веденню інформаційно-роз'яснювальної роботи з жителями для подальшої взаємодії з публічною владою, а лідерські навички як ніколи знадобляться в цьому процесі.

І тут знову ж таки, варто згадати про підтримку місцевої влади, *надання органам самоорганізації населення методичної, правової та навчальної допомоги з питань комунікацій*. Звичайно, варто враховувати різноманітність підходів у здійсненні таких навчально-методичних практикумів, зважаючи на вік, рівень освіти, загальний досвід представників органів самоорганізації населення. Особливу увагу варто приділяти різноманітним програмам розвитку управлінських, лідерських, комунікативних навичок, набуття практик вирішення конфліктних ситуацій, правових тематик та ін.

Такі системні та комплексні аспекти підтримки діяльності представницьких органів самоорганізації мають передбачати проведення навчально-консультативних тренінгів, напрацювання проєктів ефективної комунікації, в тому числі обмін інформаційним контентом успішних практик діяльності органів самоорганізації населення.

Слід відзначити також, що наразі місцевими органами влади вживаються певні заходи моніторингу, аналізу громадської думки при вирішенні проблем державної політики. Однак, це здійснюється переважно структурними підрозділами чи іншими інституціями, що мають державне фінансування, що не може не впливати на чистоту дослідження. Натомість відповідна робота органів місцевого самоврядування могла б бути відносно незалежною та більш результативною. Відповідно органи місцевого самоврядування могли б навіть замовляти проведення таких заходів у межах пошуку шляхів вирішення проблемних питань.

При цьому органам самоорганізації населення важливо використовувати новітні комунікативні технології та засоби, що сприяють налагодженню ефективних та продуктивних відносин з жителями відповідних громад. Водночас варто відзначити, що при більш ретельному аналізі нормативно-правового підґрунтя в сфері комунікативних практик органів місцевого самоврядування, в тому числі і їх представницьких органів самоорганізації населення вбачається формальний підхід, що не враховує розвиток нових інформаційно-комунікативних технологій [35].

Звичайно інформаційно-комунікативні новації містять певні ризики, які варто враховувати. Адже економічна нерівність, обмеженість доступу всіх верств населення до новітніх технологій можуть зменшувати очікуваний ефект результативності комунікативної стратегії. Проте все ж за необхідне вбачається розвиток комунікативного процесу з громадськістю, саме із врахуванням широкого інструментарію інформаційно-комунікативних технологій. Як уже відзначалося, на сьогодні більшість органів самоорганізації населення не мають власних вебсайтів, а отже – стабільного постійного місця оприлюднення та зберігання інформації про їх діяльність. Тому перспективним напрямком удосконалення комунікаційної діяльності є створення подібних вебсайтів кожним органом самоорганізації населення або об'єднаннями таких органів у певній громаді, що було б простіше з фінансової точки зору. Іншим виходом могло б стати сприяння відповідних місцевих рад із створення сторінок органів

самоорганізації населення на їх офіційних сайтах (що водночас може викликати і певні випадки цензури).

Варто відзначити, що завдяки ефективній комунікативній стратегії рівень довіри громадськості до органів самоорганізації населення можна значно підвищити, як наслідок зростатиме і ступінь довіри, іміджу та репутації до системи місцевого самоврядування загалом.

3.2. Реформування підходів до формування і реалізації комунікативної діяльності органів самоорганізації населення в Україні

При реформуванні підходів до формування комунікативної діяльності органів самоорганізації населення в Україні важливо напрацювати конкретні методи їх інформаційно-комунікативної діяльності. Так, відкритість та прозорість місцевого врядування передбачають створення системи напрацювань в контексті не лише інформаційної, але й роз'яснювальної взаємодії.

Тобто окрім повсякденної оперативної загально-ознайомлювальної інформації, доцільно формувати комунікаційний продукт роз'яснювального характеру, створений на основі запитів та настроїв населення. При цьому варто враховувати особливості формування цих різних за своїм наповненням продуктів: якщо в першому варіанті – це доволі простий для сприйняття формат мовлення, спрямований на задоволення потреб та запитів повсякденного характеру, то інший – містить більш складне трактування, стратегічного напрямку розвитку подій певного спрямування [37, с. 76].

Ці методи є однаково важливими, незважаючи на їх відмінності у використанні, адже, інформування покликане задовільнити щоденний мінімально необхідний формат насичення, натомість метод роз'яснення – сприяє формуванню репутаційних основ та зміцненню довіри [37, с. 76].

Як зазначається в Концепції проекту Закону України "Про основні засади державної комунікативної політики", схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 січня 2010 р. N 85-р, рівень правового врегулювання питання налагодження комунікації між органами державної влади, органами

місцевого самоврядування, засобами масової комунікації і громадськістю не повною мірою відповідає рівню розвитку українського суспільства та світовим тенденціям [38]. Тому основними цілями та пріоритетами комунікативної політики має бути забезпечення стандартів комунікації, що відповідають міжнародним вимогам. Не менш важливим є і формування у населення комунікативної культури, що сприятиме забезпеченню реалізації конституційного права громадян на інформацію та участь в управлінні державними справами, вирішенні питань місцевого значення.

На нашу думку, наразі існує необхідність вдосконалення механізму комунікацій органів самоорганізації населення, шляхом запровадження принципів ефективної взаємодії, що включатиме не лише процеси інформування населення, а й процедури налагодження ефективного зворотного зв'язку, здійснення відповідної роз'яснювальної роботи, встановлення громадського контролю за діяльністю як органів місцевого самоврядування, так і органів самоорганізації населення.

Задля більш глибокого та всебічного дослідження середовища вироблення та творення комунікативної політики органів самоорганізації населення доцільно застосовувати інструменти SWOT-аналіз, PEST-аналіз, аналізу середовища та ресурсів політики тощо.

При розробці комунікативної стратегії повинна ретельно визначатися та аналізуватися цільова аудиторія, адже саме так вибудовується система інформаційних впливів та мотивувань. Не менш важливим є аналіз як інтересів, так і цінностей, врахування емоції, стереотипів та наявних страхів стейкхолдерів [33]. Дослідження портрету цільової аудиторії дозволить відкоригувати більш ефективні форми та канали комунікації, що призводить до отримання кращих показників результативності при творенні суспільної політики.

Не менш важливим, на нашу думку, є закріпленням на нормативному чи принаймні рекомендаційному рівні посад комунікаційників органів самоорганізації населення, адже наразі ця роль знівельована чи частково забезпечується керівником органу, що може призводити до погіршення

виконання управлінських функцій. Адже варто зважати на досить широкий перелік комунікативних обов'язків, серед яких зокрема написання текстів, повідомлень, забезпечення постійного оновлення контенту соціальних мереж та сайту, загального управління інформаційною політикою органів самоорганізації населення – повноту та якість яких можливо забезпечити виключно за достатньої наявності людського ресурсу.

I. Куропась (громадська організація «Інститут регіонального розвитку») у своїй статті навела дієві приклади комунікативних каналів для ефективного діалогу органів місцевого самоврядування, проте на нашу думку, вони актуальні і для органів самоорганізації населення з жителями. Зокрема, використання месенджерів як дієвих та оперативних інструментів комунікації. В даному варіанті, зважаючи на значне територіальне охоплення будинкових, вуличних чи квартальних комітетів, повсякчас виникає питання великої кількості жителів з різними поглядами. І тут важливим є напрацювання правил та практик використання месенджерів з можливістю зосередження уваги виключно на дієвих пропозиціях спільного пошуку вирішення проблем. Саме в таких щоденних ситуаціях налагоджується конструктивний комунікативний процес, і як наслідок, формується сталий міжсекторальний діалог громади та влади. Жителі, які бачать інтерес органів самоорганізації населення у спільному пошуку альтернатив творення суспільної політики, в подальшому більш охоче братимуть участь в реалізації власних пропозицій та напрацювань [39].

Якщо говорити більш практично, то при формуванні комунікативного процесу органам самоорганізації населення варто приділяти більше уваги підготовці ключових повідомлень для всіх представників цільової аудиторії, ця практика є корисною та сприяє уникненню незручних ситуацій в процесі творення суспільної політики.

Взагалі-то, для керівників тих органів самоорганізації населення, що повсякчас стикаються з великою кількістю проблем в різних сферах життєдіяльності громади, тема управління кризовими комунікаціями є надзвичайно актуальною.

Тому проведення навчальних тренінгів та практик підвищення кваліфікації для керівників органів самоорганізації населення, зокрема напрацювання ключових правил ведення кризових комунікацій, а саме: попередження, профілактика, реагування та відновлення докризового стану, чесність та відповідальність в управлінні громадою – все це дозволить сформувати надійний авторитет та повагу серед жителів.

При здійсненні комунікації органів самоорганізації населення з жителями, важливо встановити ідентифікатори успішності цього процесу. Так, для нас важливо зафіксувати зворотній зв'язок в форматі цифрових (кількісних) показників, зокрема наявності відгуків (як позитивних, так і негативних), кількості підписників у месенджерах та соціальних мережах, відстеження переглядів на офіційних сайтах, публікацій в засобах масової комунікації та ін.

Якісні показники будуть відображатися в змінах рейтингів, зміцнення рівня довіри до органів самоорганізації населення, підвищення кількості залученості населення до процесів творення та прийняття рішень місцевого значення тощо.

Ще одним компонентом побудови дієвої комунікації органами самоорганізації населення може стати створення так званих асоціацій (або інших об'єднань) органів самоорганізації населення. На нашу думку, саме такий формат обміну досвідом, спільне напрацювання стратегій розвитку місцевого самоврядування, пошук спільних ефективних практик та залучення більшої кількості учасників до проведення навчально-інформаційних заходів – все це якнайкраще сприятиме підвищенню результативності діяльності таких представницьких органів.

Так, на прикладі діяльності Асоціації органів самоорганізації населення міста Вінниці можна побачити дієву побудову комунікативних процесів для здійснення місцевого врядування, шляхом напрацювання кращих практик реалізації чинного законодавства в цій сфері. При цьому такі об'єднання можуть сприяти налагодженню взаємодії та співпраці з органами самоорганізації

населення інших міст України, в тому числі, залучаючи міжнародний досвід в розбудові місцевого врядування.

Варто відзначити наявність високої довіри вінничан до діяльності Асоціації, яка досягнута за допомогою інструментів комунікації, а саме шляхом інформування про діяльність органів самоорганізації населення та засобами інформаційно-комунікативного зв'язку. Слід звернути увагу і на наповнення Інтернет-контенту (до речі, на офіційному сайті Вінницької міської ради, що безумовно демонструє підтримку та взаємодію з міською владою), використання соціальних мереж тощо [50].

Використавши систему заснувань таких асоціацій органів самоорганізації населення, тобто отримуючи підтримку та спираючись на досвід успішних кейсів розвитку та діяльності органів самоорганізації населення різних міст України, можна було б суттєво посилити їх комунікаційну діяльність.

Ще одним успішним прикладом розбудови комунікативної діяльності органів самоорганізації населення можна назвати практику відкриття публічних центрів для жителів, що мешкають на відповідній території. Ми згадували про практику використання так званих хабів – відкритих просторів для обговорень та зустрічей жителів міста Києва.

При цьому варто відзначити, що органи місцевої влади першочергово зацікавлені сприяти використанню публічного простору міст як місць реалізації громадянських і політичних прав, де мешканці дійсно будуть активними творцями власного майбутнього [с. 15, 51].

Чому б не розширити такі поодинокі приклади активної взаємодії органів самоорганізації населення і в інших містах України? Адже під час таких обговорень наявних проблем та потреб, за жвавими розмовами та бесідами виникають цікаві ідеї та пропозиції щодо шляхів їх вирішення, пошуку спільних підходів і рекомендацій, розвитку та зміцнення місцевого врядування.

Так, реалізуючи міжвідомчі та місцеві ініціативи на базі таких територіальних публічних центрів міська влада з неурядовими організаціями могли б долучатися та налагоджувати спільну стратегію, а потім обирати

найбільш оптимальні тактику та інструменти творення суспільної політики, враховуючи результати зворотного зв'язку з громадськістю.

Роль комунікативних зв'язків є обов'язковим в творенні ефективного владно-громадянського діалогу. При цьому мешканці отримують прозорий та зрозумілий процес прийняття рішень в громаді, адже максимально враховуються їх пропозиції, думка, та й загалом мінімізується рівень патерналізму в громадянському суспільстві. [с. 16, 51].

Загалом аналіз різних, як більш, так і менш поширених в Україні, способів та інструментів здійснення комунікативної взаємодії органів самоорганізації населення з мешканцями відповідної громади та місцевою владою, дозволяє стверджувати, що відповідні органи мають значний комунікативний потенціал і повинні вживати додаткових заходів для його розкриття, усвідомлюючи власну роль як суб'єкта системи місцевого самоврядування в Україні.

Висновки до Розділу 3

Проведене дослідження шляхів оптимізації та розвитку комунікаційної діяльності органів самоорганізації населення дозволило визначити проблемні питання у цій сфері та потенційні напрями удосконалення такої діяльності, застосування спеціальних механізмів й інструментів.

Ми з'ясували, що в процесі формування суспільної політики на місцевому рівні суттєвим чинником є координація інтересів жителів та органів місцевого самоврядування. Органи самоорганізації населення мають потенціал, щоб відігравати у цьому процесі провідну роль.

Однак, на сьогодні, існує необхідність вдосконалення механізму врегулювання обміну інформацією, шляхом запровадження принципів ефективної взаємодії, що включатиме не лише процеси інформування населення, а й процедури налагодження ефективного зворотного зв'язку, здійснення відповідної роз'яснювальної роботи, встановлення громадського контролю за діяльністю органів державної влади та органів місцевого самоврядування, в тому числі і органів самоорганізації населення.

Діяльність органів самоорганізації населення має бути спрямована, в першу чергу, на задоволення інформаційно-комунікативних потреб жителів громади, моніторингу громадських настроїв, а також ідентифікації їх проблем та запитів.

Разом з тим, проведене дослідження засвідчує як відсутність врегульованих механізмів комунікацій органів самоорганізації населення з органами місцевого самоврядування, так і відсутність нормативно-правової регламентації організаційно-інформаційних процесів діяльності органів самоорганізації населення, в тому числі комунікативних.

Зважаючи на це, було напрацьовано рекомендації стосовно реформування підходів до формування і реалізації комунікативної діяльності органів самоорганізації населення в Україні.

Аналіз проєкту Типового регламенту органу самоорганізації населення, засвідчив, що він міг би стати нормативно-методичною основою для розробки та затвердження власних регламентів органами самоорганізації населення. І саме в таких регламентах можна було б деталізувати комунікаційні напрямки роботи органів самоорганізації населення. Зокрема, передбачити проведення досліджень громадської думки з питань життєдіяльності громади; здійснення моніторингу та аналізу звернень жителів під час різних комунікативних заходів; моніторинг соціальних мереж місцевих груп громади та ін.

Не менш важливим, на нашу думку, є передбачення обов'язковості посад комунікаційників в органах самоорганізації населення, адже наразі ця роль або знівельована, або частково виконується керівником органу, що подекуди призводить до погіршення виконання управлінських функцій.

Важливим напрямком удосконалення комунікаційної діяльності органів самоорганізації населення є створення спеціальних комунікаційних ресурсів (вебсайтів), які б акумулювали інформацію про їх роботу та офіційні документи. Такі вебсайти могли б створювати органи самоорганізації самостійно або об'єднавши ресурси декількох таких органів. Іншим варіантом може стати відкриття сторінок органів самоорганізації населення на офіційному вебсайті відповідної місцевої ради (цей варіант доцільний при обмеженому фінансовому ресурсі органів самоорганізації населення, водночас він зменшуватиме їх комунікаційну незалежність).

Отже, на нашу думку, дієвим інструментом може стати створення асоціацій органів самоорганізації населення для об'єднання комунікаційних зусиль та ресурсів, обміну досвідом, спільного напрацювання стратегій розвитку місцевого самоврядування, пошук спільних ефективних практик, спрямованих на популяризацію діяльності таких представницьких органів.

Також було згадано про доцільність розбудови комунікативної діяльності органів самоорганізації населення шляхом відкриття публічних центрів для їх мешканців.

Насамкінець, на часі дійсно важливими вбачаються оновлення, зазначені в законопроекті «Про внесення змін до Закону України «Про органи самоорганізації населення» в частині уточнення і доповнення завдань органів самоорганізації населення, зокрема врахувавши контекст й комунікаційної взаємодії.

ВИСНОВКИ

Громадсько-публічна природа органів самоорганізації населення як представницької форми громадської участі вимагає напрацювання дієвої комунікації цих органів як з органами місцевого самоврядування, так і з громадою, що має значний потенціал для забезпечення відкритого врядування на місцевому рівні.

Відповідно до мети дослідження було розкрито особливості процесів комунікації органів самоорганізації населення та напрацьовано низку рекомендацій щодо посилення комунікативної складової у їх діяльності для забезпечення належного місцевого врядування.

Відповідно до сформульованих завдань в першому розділі роботи нами було досліджено та більш детально розкрито особливості концептуалізації діяльності органів самоорганізації населення та їх роль у врядуванні на місцевому рівні. Підсумовуючи, можна узагальнити, що в основному ця роль визначається в задоволенні суспільного інтересу та потреб жителів громади у вирішенні спільних проблем за місцем проживання, належному утриманні будинків, прибудинкових територій.

У другому розділі роботи було виявлено та проаналізовано особливості комунікації органів самоорганізації населення з громадою та органами місцевого самоврядування в Україні, а також було систематизовано міжнародний досвід комунікативної діяльності органів самоорганізації населення. Обґрунтовано, що важливим напрямком комунікацій все ж має бути інформаційно-роз'яснювальна робота за участі місцевих органів влади з метою підвищити самосвідомість жителів на місцях, спонукати до активних кроків в напрямку позитивних змін у житті громади. Так, було проаналізовано необхідність побудови прозорого та ефективного комунікативного підґрунтя для розкриття та донесення більшому колу заінтересованих осіб можливостей та особливостей діяльності органів самоорганізації населення.

Також систематизувавши міжнародний досвід комунікативної діяльності органів самоорганізації населення, ми ще раз відзначили, що інститут органів самоорганізації населення має потужний потенціал. Крім того, досвід інших країн свідчить і про можливість певних змін у статусі органів самоорганізації населення, їх комунікаційній діяльності та визначенні джерел фінансування, щоб подолати залежність від місцевої влади.

В третьому розділі запропоновано шляхи вдосконалення діяльності органів самоорганізації населення як потенційно дієвого механізму комунікацій органів місцевої влади та громади та сформувано рекомендації щодо реформування підходів до формування і реалізації їх комунікативної діяльності.

По-перше, частково це можна вирішити через внесення змін до Закону України «Про органи самоорганізації населення», положення якого, на думку експертів, на сьогодні потребують значного оновлення, в тому числі й в контексті комунікаційної взаємодії. По-друге, нормативно-методичною основою для уніфікації (в тому числі й комунікативної) діяльності органів самоорганізації населення може стати Типовий регламент органу самоорганізації населення, який важливо популяризувати на загальнодержавному рівні зусиллями асоціацій органів місцевого самоврядування та інших заінтересованих організацій.

Однак, крім оновлення законодавства та визначення методичних засад, важливим є й налагодження належної практичної діяльності таких органів, у тому числі посилення їх комунікації з жителями відповідних громад. Виявом такої взаємодії є створення спеціальних комунікаційних ресурсів (вебсайтів), які б акумулювали інформацію про роботу та офіційні документи органів самоорганізації населення.

Ще одним дієвим кроком, на нашу думку, може бути створення асоціацій органів самоорганізації населення для об'єднання комунікаційних зусиль і ресурсів, обміну досвідом, спільного напрацювання стратегій розвитку місцевого самоврядування, пошук спільних ефективних практик, спрямованих на популяризацію діяльності таких представницьких органів.

Насамкінець, варто підкреслити значущість комунікативної діяльності органів самоорганізації населення шляхом відкриття публічних центрів для їх жителів, де мешканці зможуть реалізувати власні громадянські й політичні ініціативи.

Отже, сукупність всіх запропонованих рекомендацій дозволить розкрити в більшій мірі комунікаційний потенціал органів самоорганізації населення в Україні, що в свою чергу сприятиме розвитку належного врядування на місцевому рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Варшавська декларація Третього саміту глав держав та урядів країн-членів Ради Європи, 17 травня 2005 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_946#Text
2. Додатковий протокол до Європейської хартії місцевого самоврядування про право участі у справах місцевого органу влади. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_946#Text
3. Дрешпак В. М. Комунікації в публічному управлінні. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://cutt.us/HWJKV>
4. Європейська стратегія інновацій та доброго врядування на місцевому рівні (затверджена Комітетом міністрів Ради Європи, 2008 рік). [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://cutt.us/VhcNt>
5. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_036.
6. Закон України «Про органи місцевого самоврядування». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, № 24, ст.170. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://cutt.us/zT9gz>
7. Закон України «Про органи самоорганізації населення». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 48, ст. 254. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2625-14>
8. Інформація щодо вжитих заходів сприяння діяльності органів самоорганізації населення міста Києва у 2016-2021 роках. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://cutt.us/48W55>
9. Кожина А. В. Особливості поняття, сутності та природи органів самоорганізації населення. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=839>

10. Кольцова Д. В. Органи самоорганізації населення в системі місцевого самоврядування. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://economy.kpi.ua/files/files/13_kpi_2008.pdf

11. Конституційне право України: Підручник / За ред. Погорілка В.Ф. – К.: Наук. думка, 2002 – 735 с.

12. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

13. Статут територіальної громади міста Києва. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kmr.gov.ua/uk/content/statut-terytorialnoyi-gromady-mistakuuева>

14. Мішина Н. В. Конституційно-правове регулювання діяльності органів самоорганізації населення: порівняльно-правове дослідження: монографія / Одеська національна юридична академія. - О. : Друкарський дім, 2009. – С. 78-81, С. 99-100. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/6668>

15. Мішина Н. В. Про природу органів самоорганізації населення. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://cutt.us/7XkHV>

16. Мошак О.В. Роль органів самоорганізації населення у впровадженні принципу субсидіарності в діяльність місцевого самоврядування в Україні. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://cutt.us/yHKCv>

17. Рекомендація CM/Rec(2020)4 Комітету міністрів Ради Європи державам – членам щодо участі громадян у місцевому публічному житті. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://cutt.us/W6Hzt>

18. Рубцов В. П. Про суперечності становлення інституту органів самоорганізації населення та нову концепцію їх створення. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://cutt.us/hM32V>

19. Чиркін А. Органи самоорганізації населення: зарубіжний досвід. Аналітична записка. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://cutt.us/40cAd>

20. Штурхецький С. В. Комунікативний потенціал місцевого самоврядування в Україні. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://cutt.us/dWx7E>

21. Остапенко О. Г. Функції органів самоорганізації населення: поняття та загальна характеристика. Актуальні проблеми державного управління. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://cutt.us/o78pa>

22. Шотурма Н. В. Особливості забезпечення комунікативної політики органів місцевого самоврядування. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/26/8.pdf>

23. Пеліванова Н. Органи самоорганізації населення в Україні як інститути місцевого самоврядування та громадянського суспільства. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://cutt.us/yu4fc>

24. Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 року № 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики». [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF#Text>

25. Методичні рекомендації щодо розроблення статуту територіальної громади. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://cutt.us/Hogv0>

26. Інформація з Єдиного реєстру органів самоорганізації населення в м. Києві. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://cutt.us/K5btt>

27. Інформація органів самоорганізації населення. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://dsk.kyivcity.gov.ua/news/?c=12>

28. Механізми та інструменти виконання власних повноважень обговорили в ході засідання за круглим столом. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://dsk.kyivcity.gov.ua/news/?c=12>

29. Міський конкурс проєктів та програм розвитку місцевого самоврядування. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://cutt.us/HRTIf>

30. Єременко М. Органи самоорганізації населення як сучасна форма спільнотного згуртування українських громадян. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://ukrbulletin.univ.kiev.ua/Visnyk-15/Jeremenko.pdf>

31. Ковальова В. Квартальні комітети захищають. Урядовий кур'єр від 09.10.2020 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/kvartalni-komiteti-zahishayut/>

32. Пеліванова Н. Місцева самоорганізація населення: зарубіжний досвід для України. Аналітична записка. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://cutt.us/ZWD7M>

33. Брудний В., Крупник А., Орловський О. Типовий регламент органу самоорганізації населення міста Одеси. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://cutt.us/ert1R>

34. Тертичка В. В. Лекційний матеріал з курсу «Середовище політики». [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://distedu.ukma.edu.ua/course/view.php?id=773>

35. Шотурма Н. В. Особливості забезпечення комунікативної політики органів місцевого самоврядування. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://cutt.us/Q52R6>

36. Дніпренко Н. К., Різуна В. В. Запровадження комунікацій у суспільстві – К.: ТОВ «Вістка», 2009. – 56 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://cutt.us/7Ei1P>

37. Андрійчук Т. С. Прозорість як принцип державної комунікативної політики. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://cutt.us/h4cZZ>

38. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 січня 2010 р. N 85-р «Про основні засади державної комунікативної політики» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://cutt.us/XMNZd>

39. Куропась І. Комунікаційна стратегія громади: тренд чи необхідність? [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://cutt.us/h2Owl>

40. Простір для всіх. Проєкт «Створення простору для дозвілля мешканців». [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://cutt.us/Xe3hE>

41. Розвиток органів самоорганізації населення у містах та селах Миколаївщині (Виклики, загрози, можливості). Миколаїв, 2014. – 93 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://cutt.us/jshXj>

42. Сайт Комітету мікрорайону «Русанівка». [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://rusanivka.org.ua/>

43. Інформація ОСН. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://dsk.kyivcity.gov.ua/news/?c=12>.

44. Висновок до проекту Закону України «Про органи самоорганізації населення», підготовлений Департаментом демократичних інститутів та врядування Генерального директорату II Секретаріату Ради Європи. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://cutt.us/bDmej>

45. Панченко Т. В. Принцип субсидіарності у сучасному демократичному розвитку : Монографія. Харків: Майдан, 2011. – 236 с.

46. Для чого створюється ОСН: посібник за досвідом міста Ірпінь Київської області. – 2019, – 96 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ucipr.org.ua/publicdocs/OSN.pdf>.

47. Проєкт Закону про внесення змін до Закону України "Про органи самоорганізації населення" щодо удосконалення порядку організації, діяльності та припинення органу самоорганізації населення. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://cutt.us/y7frA>

48. Кульчицький О. Місце органів самоорганізації населення в майбутній Україні: результати круглого столу. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.irf.ua/miscze-organiv-sm/>

49. Негода В. Як зміниться Закон «Про органи самоорганізації населення»? Зацікавлені сторони провели відкритий діалог. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://decentralization.gov.ua/news/14069>

50. Офіційний сайт Вінницької міської ради. Асоціація органів самоорганізації населення. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://cutt.us/Gz2zQ>

51. Гузенко Т. Основні засади формування комунікативної стратегії м. Києва: теоретичні та практичні аспекти. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://cutt.us/zAnwq>

52. Реалізація органами самоорганізації населення власних повноважень. Нормативно-методичний тематичний посібник (друге видання). [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://cutt.us/52vGy>

53. На віражах децентралізації: як долати конфлікти у вирі реформ? [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://cutt.us/EOi2T>

54. Участь громадськості у процесі прийняття рішень на місцевому рівні. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://cutt.us/kAt2T>

55. Тищенко І. Що таке міський публічний простір. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cutt.us/KN9yK>